

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

P.O. Box 56, Pacovská 350, 140 21 Praha 4, tel.: +420 241 733 131

Eliška Večerková

**Srovnání českých nízkoprahových zařízení pro děti a
mládež s nízkoprahovými programy pre deti a mládež na
Slovensku**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Hana Dvořáčková

Katedra: Katedra učitelství

Obor: Sociální pedagogika

Rok zahájení studia: 2005/2006

Denní studium

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala v první řadě PhDr. Haně Dvořáčkové za poskytnuté odborné konzultace, bez kterých by má práce nemohla vzniknout. V počátcích mé práce na výzkumu mi důležitou konzultaci poskytnul Aleš Herzog, za což mu touto formou děkuji. Ráda bych také vyjádřila vděčnost své matce Marii Večerkové za její ochotu pomoci s překlady úvodních e-mailů a dotazníků do německého a anglického jazyka.

PROHLÁŠENÍ

Čestně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury. Současně dávám svolení k tomu, aby tato bakalářská práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne _____

Podpis

ANOTACE

Předkládaná bakalářská práce se zaměřuje na srovnání programů pro děti a mládež v České republice a Slovensku. Teoretická část představuje aktuální metodický kontext daného oboru v jednotlivých zemích. Přičemž čerpá z aktuálního Pojmosloví platného v České republice pro Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež v roce 2008 a ze standardů kvality slovenských Nízkoprahových programů pre deti a mládež, které jsou dostupné na počátku roku 2008. Praktická část předkládá výsledky výzkumu, který metodou dotazníků zjišťoval aktuální situaci nízkoprahových zařízení.

ANNOTATION

The title of the bachelor work - Comparison of Czech Low-threshold Institutions for Children and Teenagers with Low- threshold Programmes for Children and Teenagers in Slovakia - suggests that the work focuses on comparison of programmes for children and teenagers in the Czech Republic and Slovakia. The theoretical part provides current methodological context of the given field in particular countries. It relies on the current terminology (concepts related to the filed) for low-threshold institutions for children and teenagers which has been valid in the Czech Republic since 2008. It also relies on the quality standards for low-threshold programmes for children and teenagers which have been valid in Slovakia since the begging of 2008. The practical part submits the results of the research. The research was done by means of questionnaires and looked at the current situation of low-threshold institutions.

KLÍČOVÁ SLOVA

nízkoprahovost, Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, riziková mládež, sociální služby pro děti a mládež, volnočasové aktivity

KEYWORDS

low-thresholdedness, low-threshold institutions for children and teenagers, teenagers with problem behaviour, social services for children and teenagers, free-time activities

Obsah

Úvod	7
Teoretická část	9
1 Pojem nízkoprahovost.....	10
2 Riziková mládež.....	14
3 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež v České republice.....	17
3.1 Exkurz do historie NZDM v Čechách.....	17
3.2 Současná praxe NZDM.....	19
3.2.1 Cílová skupina NZDM.....	20
3.2.2 Cíle NZDM.....	22
3.2.3 Obsah služby NZDM.....	23
3.3 Postavení NZDM v systému volnočasových aktivit.....	27
3.4 Česká asociace streetwork (ČAS).....	28
4 Nízkoprahové programy pro děti a mládež na Slovensku.....	29
4.1 Stríčky z historie NPDM.....	29
4.2 Principy NPDM.....	30
4.3 Standardy kvality NPDM.....	31
4.3.1 Provozní standardy.....	31
4.3.2 Standardy nabídky.....	32
Praktická část	34
5 Obecné informace.....	35
6 Vyhodnocení dotazníku.....	39
6.1 Zřizovatel organizace.....	39
6.2 Zdroje financování zařízení.....	40
6.3 Profese zastoupené v nízkoprahových zařízeních.....	40
6.4 Základní cíle nízkoprahových zařízení.....	41
6.4.1 Česká republika.....	41
6.4.2 Slovenská republika.....	43
6.5 Definice cílové skupiny nízkoprahových zařízení.....	44
6.6 Poskytované sociální služby v nízkoprahových zařízeních.....	45
6.7 Vybavení nízkoprahových zařízení.....	46
6.8 Nabízené aktivity v nízkoprahových zařízeních.....	47
6.9 Pravidla pro pobyt v zařízení.....	48

6.9.1 Česká republika.....	49
6.9.2 Slovenská republika.....	51
<i>6.10 Motto nízkoprahových zařízení.....</i>	<i>51</i>
<i>6.11 Aktuální potíže nízkoprahových zařízení.....</i>	<i>52</i>
6.11.1 Česká republika.....	53
6.11.2 Slovenská republika.....	54
Závěr.....	55
Seznam použitých zdrojů.....	58
Seznam příloh.....	60
Summary.....	67

Úvod

Téma své bakalářské práce jsem si zvolila na základě své tříleté pracovní zkušenosti v Nízkoprahovém klubu Suterén, který funguje při o.s. Prev-Centrum na Praze 6. Pracovala jsem zde na poloviční úvazek jako kontaktní pracovnice. Myslím, že jsem ve vývoji oboru Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM), zjednodušeně nízkoprahových klubů, zažila velmi důležitou etapu. Jednotlivé „klubovny“ pro děti a mládež, o kterých jsem si jako naprostý laik myslela, že si tam děti chodí hrát na internetu hry a ping-pong a jediný rys, který by z mého pohledu připomínal preventivní aktivitu a sociální rozměr těchto klubů, by bylo povídání o návykových látkách, se proměnily v sociální službu. V průběhu těch tří let jsem nejen já poznala více práci kontaktního pracovníka v NZDM, ale i samotná zařízení se stala profesionální službou, jejíž podmínky jsou ukotveny i v české legislativě.

Od roku 2006 jsou nízkoprahová zařízení pro děti a mládež sociální službou podle Zákona č. 108 o sociálních službách. Byla jsem svědkem těžkostí a dlouhosáhlých diskusí, které to přineslo. Nicméně jsem také mohla vidět profesionalizaci oboru, který postupně hledá svou jednotnou podobu a k tomu jsou takřkajíc porodní těžkosti neodmyslitelně potřeba. Je třeba zdůraznit, že zařízení pro děti a mládež nemusí být výlučně sociální službou, jako je tomu v České republice. Ovšem fakt, že tomu tak je, více či méně určuje i způsob práce a nabízené služby v těchto zařízeních. To znamená, že nabízené výkony, metody a techniky práce, jaké budou zařízení ve své práci s dětmi a mládeží používat a dále také způsob, jak budou kluby svou práci vykazovat, budou směřovat k metodám, technikám práce, atd. užívaným sociální práci. Požadavky zákona o sociálních službách musí splňovat všechny kluby, přičemž není jasně dáno jestli to všechny musí mít jednotně či každý podle vlastního výkladu. Právě v tomto bodě se pracovníci klubů napříč celou republikou neshodovali a možná doposud neshodují, jelikož některé nároky zákona jsou při striktním uplatňování nízkoprahového principu dost obtížně naplnitelné. Například individuální plán péče je již z principu u dítěte či dospívajícího, který sám ani neví, co bude dělat zítra, těžko zvládnutelný. Mnoho argumentů také hovořilo za to, aby se udržela volnočasová nabídka jako regulérní služba pro klienty. Což by ovšem nízkoprahové kluby stavělo spíše na stranu sociálně pedagogických služeb a v konečném důsledku bychom se mohli obracet na legislativu upravující zařízení pro pedagogiku volného času.

V mé práci jsem se proto zaměřila na otázku, jaká jsou zařízení pro děti a mládež v zahraničí s tím, že bych se zaměřila na práci s takzvanou rizikovou mládeží. Zda je

v takových zařízeních také akcentován sociální rozměr nebo jsou to spíše ony „klubovny“ s volnočasovou nabídkou. Praktická část mé práce měla být tedy srovnání dat od zařízení pro rizikové děti a mládež ve čtyřech zemích (Česká republika, Slovenská republika, Velká Británie a Německo)

Zařízení jsem se rozhodla oslovit elektronickou formou v podobě dotazníku. V praxi to znamená vytvoření dotazníků, jejich překlad do anglického a německého jazyka a vyhledání kontaktů na zahraniční zařízení. V praktické části se věnuji srovnání získaných dat od jednotlivých zařízení. V průběhu psaní mé práce se bohužel potvrdil i fakt, že získat informace od zahraničních zařízení je velmi obtížné, až téměř nemožné. V důsledku toho je mé srovnání bohužel zaměřeno na zařízení v České republice se zařízeními ve Slovenské republice. Vzhledem k neúspěchu s oslovením zařízení v Německu a Velké Británii, kdy mi na mé e-maily neodpověděl ani jeden klub ze zmíněných zemí, jsem se nakonec rozhodla zaměřit i teoretickou část na nízkoprahová zařízení na Slovensku. Tento fakt ovšem poskytuje příležitost pro další práci (například rozšíření na diplomovou). Domnívám se, že mnohem efektivnější způsob by v tomto smyslu byl domluvit si v zahraničních zařízeních stáž.

Při sbírání informací přímo o NZDM v České republice jsem narazila na relativní nedostatek zdrojů. Za jedny ze základních textů vidím bulletin pro sociální prevenci, pomoc a intervenci „Éthum“, který vycházel nepravidelně do roku 2004. V současné době existuje zatím pouze jedna ucelená publikace, která se problematice NZDM věnuje. Vznikla v rámci projektu, který byl zaměřen na vzdělávání pracovníků NZDM. Myslím, že zmíněné vzdělávání velmi pomohlo oboru a větší jednotnosti názorů pracovníků, Organizovala je Česká asociace streetwork v průběhu let 2006 - 2007 a kterého jsem se mohla i já zúčastnit. V průběhu roku 2006 jsem prošla rekvalifikačním kurzem PRAMEN, JPD3 pro zkušené pracovníky NZDM. Mnoho informací v mé práci proto vychází rovněž z tohoto vzdělávání. Dále jsem často čerpala z pojmosloví, které vytvořila pracovní skupina při České asociace streetwork. Co se týká zdrojů o slovenských nízkoprahových zařízeních, práce byla mnohem obtížnější. Největším zdrojem byly webové stránky www.npdm.ziskaj.sk.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Pojem nízkoprahovost

Dle současné právní legislativy (Zákon č. 108/2006 O sociálních službách) jsou **Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež** (dále **NZDM**) sociální službou. Pod pojmem **sociální služba** pak zákon rozumí mimo jiné „*činnost zajišťující pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.*“ NZDM jsou podle mého názoru v Čechách pro širokou veřejnost stále poměrně novou a obtížně uchopitelnou záležitostí. Považuji proto za vhodné nejprve přiblížit některé základní pojmy, které budu dále v bakalářské práci používat a pro danou problematiku je nezbytné jejich jasné ohraničení. Základní pojem nebo princip, který nám zároveň přiblíží východiska, ze kterých vychází práce v NZDM, je rozhodně již zmíněná **nízkoprahovost** nebo **princip nízkoprahovosti**. Vzhledem k tomu, že se ve své bakalářské práci zaměřuji na srovnání českých NZDM s kluby pro děti a mládež v některých zahraničních klubech, na tomto místě uvádím základní pojmy a definice, které jsem našla pouze v českých zdrojích. „*Jako neuchopitelný odborný termín se nám nízkoprahovost může jevit do té chvíle, než si uvědomíme, jak nepříjemnou a často bolestnou překážkou mohou být třeba pouhé tři schody vedoucí do úřadu pro zrakově postiženého člověka, pro toho, kdo je odkázán na chůzi o berlích, nebo dokonce pro vozíčkáře.*“ (Klíma, 2004, str. 375-376) Klíma¹ chápe z hlediska interakčního a intervenčního nízkoprahovost jako analogii k pojmu bezbariérovosti z hlediska architektonického. Koncept nízkoprahovosti dále podle Klímy vychází z toho, že zájemci o takovou službu často nemají dostatečné sociokulturní vybavení pro bezkonfliktní interakci s běžnou populací ani pro kooperaci s odbornými institucemi či úřady. Tato zařízení mají zjednodušeně řečeno „nízké prahy“, umožňují zájemcům o službu vstoupit aniž by překonávali velké překážky, které by jim mohly, byť jen subjektivně, bránit v jejím užívání. Jedná se tedy o zařízení poskytující své služby klientům bez nutnosti se dopředu objednávat nebo udávat svou totožnost. Zařízení vycházející mimo jiné z principu nízkoprahovosti dále uzpůsobuje formu poskytovaných služeb tak, aby odstraňovala technické, psychologické a sociální bariéry, které by bránily cílové skupině ve vstupu do prostoru nebo při využití nabídky poskytovaných služeb (například otevírací doba nebo umístění zařízení). Je však třeba zdůraznit, že to neznamená odstranění všech hranic nebo pravidel. Klienti mohou službu využívat při dodržování určitých pravidel. Princip nízkoprahovosti je chápán jako určitý přístup pracovníka ke klientovi a jeho aktuálním problémům. Klíma dále uvádí různé pohledy na rozdíly mezi standardní službou a

---

1 Klíma, P.: Pedagogika mimo zdi institucí.. In: Jedlička, R. et al. Děti a mládež v obtížných životních situacích. Praha, Themis 2004. ISBN 80-7312-038-0. (str. 368- 381)

nízkoprahovou službou. Hovoří o **zamýšlených cílech**, které jsou pragmatičtěji formulovány, než u běžně výchovně vzdělávacích či sociálních aktivit. Samozřejmě, že jako sociální služba by nízkoprahová zařízení měla plnit požadavky společnosti, což by v tomto případě znamenalo „zabránit či dokonce odstranit společenství ohrožující nebo rizikové formy chování“ (Klíma, Themis, str. 377). Dále pak o **dostupnosti služby**, která se co nejvíce přibližuje potencionálním uživatelům a v neposlední řadě zmiňuje také **specifický přístup pracovníků** ke klientům a k jejich problémům. Přístup pracovníků k problémům klientů by měl vycházet z toho jaké problémy mají, nikoliv z toho, jaké problémy oni sami způsobují. V současné době Klíma vidí dvě hlavní cílové skupiny, na které se nízkoprahová zařízení v České republice zaměřují. První takovou skupinou jsou dlouhodobí nositelé konkrétního patologického jevu (svým chováním ohrožují nejbližší okolí, ale také sami sebe) a druhým typem takové skupiny jsou tzv. rizikové skupiny s epizodickým výskytem sociálně deviantního chování (záškoláci, tzv. útěkáři z domova nebo mladí nezaměstnaní). Myslím, že je stále ještě obtížné charakteristiku nízkoprahový připojit ihned ke konkrétní službě. V zahraničí se u služeb podobného typu setkáváme s pojmenováními: v Británii – drop-in centres, open club, youth club, v německy hovořících zemích – Offenklub, Jugendklub. Pojem nízkoprahový si mnoho pracovníků z oboru sociální práce, sociálních služeb a možná i zástupců ze široké veřejnosti pravděpodobně spojí nejprve se zařízením pro uživatele návykových látek², než pro děti a mládež, které se bezprizorně pohybují na ulicích. Obojí je správně s tím, že princip nízkoprahovosti bychom mohli nalézt také v zařízeních pracujících s lidmi bez domova nebo s ženami, které poskytují placené sexuální služby. Podle Matouška³ u nás mají zařízení tohoto druhu podobu komunitních center pro mládež, pro matky s dětmi, pro seniory a pro uživatele návykových látek. Herzog⁴ vypracoval přehled nízkoprahových zařízení podle definované cílové skupiny:

- a) Uživatelé návykových látek – mohou využívat služby *kontaktních center*, o kterých již byla řeč výše. Dále pak *kontaktní místa* (nejčastěji v podobě maringotky nebo napevno umístěná auta), kde mohou klienti pracovníky vyhledat v omezené pracovní době

---

2 tzv. komunitní centra, K-centra (drop-in centre). Podle Matouška (Portál, 2003, str. 96) jsou tato centra určena klientům, kteří užívají návykové látky a nevyužívají jiné služby, přičemž uplatňují také princip nízkoprahovosti.

3 Matoušek, O.: Slovník sociální práce. Praha, Portál 2003. ISBN 80-7178-549-0. (str. 126)

⁴ Herzog, A.: Materiály ke kurzu pro začínající pracovníky: Orientační typologie nízkoprahových zařízení, JPD3, ČAS, 20.-22.2006. Jako základní dělení uvádí službu stacionární – kluby, kontaktní místa, nacházející se v přirozené lokalitě potencionálních klientů a mobilní – terénní programy, kdy pracovník cestuje za klientem, vyhledává jej.

(výměna injekčního materiálu, poradenství), pro náš kraj poněkud neznámé zařízení⁵: *místnosti pro bezpečnou aplikaci (tzv. šlehárny)* – jedná se v podstatě o kontaktní centrum rozšířené o možnost bezpečné nitrožilní aplikace návykové látky, kterou si klient sám přinese. Další nízkoprahové zařízení s touto cílovou skupinou jsou *substituční programy*, kde mohou uživatelé návykových látek legálně obdržet náhražku návykové látky a *terénní programy*, kdy pracovník jde za klienty do jejich přirozeného prostředí.

- b) Osoby bez přístřeší (bezdomovci) – služby jim nabízí *nízkoprahová centra, noclehárny pro bezdomovce* (při dodržování určitých pravidel zde mohou klienti přespat), *streetpapers* (zaměstnávání osob v sociální nouzi jako prodejců speciálně pro tyto účely vytvářeného časopisu – v ČR Nový prostor).
- c) Osoby pracující v sexbyznysu – důraz je kladen na riziko přenosných chorob (zdravotní servis, distribuce kondomů a sociální práce).
- d) Specificky orientované skupiny (squateři, skinheads, punks, gangy, sprejeři) – převážně ve formě *mobilní*, podstatou je sociální práce se skupinou.
- e) Etnické minority – často se jedná o model *komunitní práce* = uschopňování obyvatel, aby sami řešili své problémy, stacionární i mobilní forma.
- f) Děti a mládež – viz kapitola o NZDM
- g) Další specifické skupiny – individuální pro různé státy; například ve Finsku existuje program SAAPAS zaměřený na osoby, které nadužily alkohol. V noci jezdí po městě auto, které sbírá opilé, zejména mladistvé a odváží je domů. Dá jim do kapsy svůj leták a za týden jej služba opět kontaktuje a nabízí své služby.

Zaměříme-li se na cílovou skupinu dětí a mládeže a prozatím vynecháme NZDM a zařízení, která v oblasti práce s rizikovou mládeží zřizuje stát, tak podle Herzoga prvky nízkoprahovosti při své práci dále mohou využívat následující zařízení. *Otevřené kluby*, v nichž je podle něj kladen důraz spíše na volnočasové aktivity a nabídka sociálních služeb je spíše upozaděna. Dále pak *kluby při škole*, které využívají prostor základních a středních škol a rovněž poskytují hlavně volnočasové aktivity. A v neposlední řadě *Oratoře*, tento název užívají salesiánská zařízení, která umožňují trávit dětem a mládeži volný čas. Střediska nabízejí širokou nabídku volnočasových aktivit, vstup je volný, nicméně často dochází k registraci (klienti pak obdrží průkazky). Pracovníky oratoří jsou řeholníci nebo

---

⁵ Musím říct, že podle mého názoru dost kontroverzní zařízení (efektivita a morální kontext tohoto zařízení je podle mého názoru téma k široké diskusi odborníků).

dobrovolníci. V současné době se oratoře liší podle toho, zda se nabídkou svých služeb blíží spíše NZDM nebo DDM. Způsob práce v nízkoprahových zařízeních Klíma nazývá ***kontaktní práci***⁶ (nebo také nízkoprahově organizovaným působením). Tento svébytný charakter poskytování péče je typický zejména pro skupiny jedinců, kteří z mnoha důvodů odborné služby mívají a nevyužívají. Konkrétně pak byly vymezeny následující typy nízkoprahových zařízení: kontaktní centra, terénní programy a NZDM. Co se týká terénních programů v oblasti práce s uživateli návykových látek, tak nízkoprahový přístup uplatňuje i model harm reduction a blíže o něm hovoří Hrdina⁷. V praxi to znamená, že na klienty nejsou kladeny předběžné a pro ně mnohdy nereálné požadavky. Model harm reduction také počítá s prostředím, ve kterém se uživatel návykových látek pohybuje. Pracovník se pak pohybuje tam, kde se klient vyskytuje, v tom stavu, v jakém je a za podmínek, na nichž se dohodnou podle jeho potřeb. Z hlediska práce s dětmi a mládeží takový přístup nejbližší uplatňují terénní sociální pracovníci (tzv. streetworkeri) nebo sociální asistenti, kteří za klienty docházejí na ulici a ve své práci vycházejí pouze ze schopnosti navázat kontakt s klienty a následně z konkrétních potřeb klientů.

---

⁶ Mezi základní úkoly kontaktní práce mimo jiné patří: pomoc jednotlivcům a skupinám zorientovat se a přijímat okolní širší svět, rozšiřovat životní příležitosti klientů, zprostředkovat řešení každodenních problémů, pomáhat změnit postoje sociálního okolí k atypickému chování – bránit marginalizaci s diskriminací (bránit zažívání a pocitům diskriminace klientů, jejich důsledkem je pocit odcizení, absence citlivosti, nezáměr, odmítání kontaktu a komunikace) a odborně participovat na prevenci či řešení společnost ohrožujících a rizikových forem chování. (Klíma, P.: Práce s neorganizovanými dětmi a mládeží a její nízkoprahové souvislosti. In: Éthum 39, 2003)

⁷ Hrdina, P.: Harm Reduction – Snižování poškození drogami. In: Kalina, K. a kol.: Drogy a drogové závislosti 1. mezioborový přístup. 1. vydání, Praha: Úřad vlády české republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6. (str. 265)

2 Riziková mládež

Dalším základním termínem, který je třeba na začátku objasnit, je riziková mládež, jakožto hlavní cílová skupina NZDM. Klíma⁸ uvádí dva způsoby označení cílové skupiny NZDM, které jsou podle něj aktuální. Jednak jde o tzv. *dlouhodobé nositele konkrétního patologického jevu* (jsou to ti, kteří svým chováním ohrožují nejen své okolí, ale důsledky svého chování jsou ohroženi bezprostředně i oni sami – závislí na návykových látkách, ti, co se hlásí k rowdies, kteří se surově rvou na sportovních stadionech, atd.) Druhou skupinou by pak byla tzv. **riziková mládež (*youth at risk*)**. Klíma je označuje jako rizikové skupiny s epizodickým výskytem sociálně deviantního chování (záškoláci, útěkáři z domova, mladí nezaměstnaní, atd.). Tato skupina jedinců nebývá „*stejnorodou skupinou s obdobnou psychosociální charakteristikou, není ani identická z hlediska struktury sociálních potřeb*“ (Klíma, Themis, str. 372). V oboru kontaktní práce se často o cílové skupině hovoří jako o „dětech s klíčkem na krku“ nebo „dětech ulice“. Jedná se však o pouhou nálepku, která cílovou skupinu blíže popíše pouze laické veřejnosti, zkrátka lidem, kteří o nízkoprahových klubech a nízkoprahovosti jako takové mnoho nevědí. Matoušek výše řečené shrnuje do jedné definice a sice, že riziková mládež, „*je mládež, u níž je vyšší riziko sociálního selhání*“. (Matoušek, 2003, str. 185) Dále uvádí dispoziční faktory pro to, aby dospívající mohl být charakterizován jako rizikový: dědičnost, konstituce, nižší úroveň zdraví a rozumových schopností, poruchy morálního vývoje, dysfunkční rodina, neúčast na vzdělávání a na trhu práce, bydlení ve velkém městě, příslušnost k asociálním subkulturám, aj. V souvislosti s výčtem možného deviantního chování je třeba dbát na možnost zjednodušeného nálepkování a rozřazování dětí a mládeže do skupin podle „jejich patologických projevů“⁹. Další možná definice cílové skupiny NZDM podle Klímy je, že se jedná o neorganizované a sociálně ohrožené děti a mládež. Pojem neorganizovaná mládež se v koncepcích českých NZDM vyskytuje poměrně často. Koncept sociálně pedagogické práce s neorganizovanou mládeží v nízkoprahových klubech má podle Svobody¹⁰ několik následujících kritérií:

---

⁸ Klíma, P.: Pedagogika mimo zdi institucí. In: Jedlička, R., Kořa, J., Němec, J., Pilař, J.: Děti a mládež v obtížných životních situacích. 1 vydání, Praha: Themis 2004. ISBN 80-7312-038-0. (str. 371-375).

⁹ Napadá mě, že právě zamezení zjednodušeného nálepkování je jeden ze základních cílů kontaktní práce. Pracovníci by se měli snažit vytvořit bezpečný prostor pro případnou interakci klientů a společnosti.

¹⁰ Svoboda, M. SOCIÁLNĚ-PEDAGOGICKÉ PŘÍSTUPY PRÁCE S „NEORGANIZOVANOU MLÁDEŽÍ“ V NÍZKOPRAHOVÝCH ZAŘÍZENÍCH A OTEVŘENÝCH KLUBECH PRO DĚTI A MLÁDEŽ. České Budějovice: Jihočeská univerzita. Katedra pedagogiky, 2007. Vedoucí diplomové práce: Doc. Mgr. Michal Kaplánek, Th.D. (str. 37- 45)

- doprovázení adolescentů v autonomním procesu utváření vlastního života – hovoříme o tzv. autorství vlastního života, pracovníci by měli dospívající osobně doprovázet v období adolescence tak, aby si sami našli své vlastní sebeurčení v sociálním prostoru;
- při doprovázení vycházejí z aktuální osobní situace mladého člověka – základem práce v tomto případě je detailní analýza situace mladého člověka, z níž pak vycházejí požadavky, cíle a úkoly; je třeba individuálního přístupu ke každému klientovi;
- rozvíjet v mladých lidech kritické myšlení – práce s mladými lidmi by měla být svobodným procesem testování a společného hledání odpovědí na otázky po idejích, přístupech a hodnotách života; předpokladem k úspěšnému dosažení tohoto kritéria je profesionální vztah mezi kompetentním pracovníkem a klientem; kompetencí je myšleno sebezpoznání, šetření vlastních hodnot a rozšiřování vlastní kapacity pro morální usuzování pracovníka;
- vytváření podmínek k vybudování silné vnitřní identity jako předpoklad ke zvládnutí nároků – práce s mládeží by měla poskytovat mladým lidem příležitosti, aby rozvíjeli své sebezpoznání a sebeúctu;
- pracovat na základě profesionálního pomáhajícího vztahu – pod tímto bodem si jednoduše představuji naplňování principů nízkoprahovosti, jinak řečeno jakési nízkoprahové naladění pracovníka, kdy pracovník klubu klienta nenapomíná, je chápavý a přijímavý, soucítí s ním a je spolehlivý;
- pracovat se skupinou a její dynamikou – považuji to za jeden ze základních pilířů práce s mládeží, jelikož v období dospívání je skupina pro jedince zásadní; někam patřit a být přijímán vrstevníky je v tomto období nanejvýš exponováno;
- dát mladým lidem sociální prostor k interakci se společností – toto kritérium se zaměřuje na obtížné propojení období experimentování dospívajících na cestě do dospělosti s velkou skupinou, již dospělých lidí – společností. Mladí lidé v průběhu adolescence hledají svou vlastní identitu prostřednictvím různých poloh svého jednání a chování, které se mnohdy společností dospělých nezamlouvají. Úkolem pracovníků by mělo být nabídnout dospívajícím neformální prostor, kde nebudou svým chováním v konfliktu se společností a budou si moci vyzkoušet různé styly chování a jednání. „Jde o vytvoření

takových situací a struktur, které poskytnou mladým příležitosti k seberealizaci a získání zkušeností pro život.“¹¹

- umožnit získat volnočasovou kompetenci – touto otázkou se zabývá pedagogika volného času. Jedním z jejích cílů je umožnit mladému člověku, aby získal schopnost utvářet svůj volný čas se sebeurčením, pro mladého člověka to pak znamená schopnost převzít zodpovědnost za svůj volný čas a dát mu smysl.

---

¹¹ Svoboda, M. SOCIÁLNĚ-PEDAGOGICKÉ PŘÍSTUPY PRÁCE S „NEORGANIZOVANOU MLÁDEŽÍ“ V NÍZKOPRAHOVÝCH ZAŘÍZENÍCH A OTEVŘENÝCH KLUBECH PRO DĚTI A MLÁDEŽ. České Budějovice: Jihočeská univerzita. Katedra pedagogiky, 2007. Vedoucí diplomové práce: Doc. Mgr. Michal Kaplánek, Th.D. (str. 43)

3 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež v České republice

První část této kapitoly věnuji krátkému exkurzu do historie NZDM v Čechách. Dále v následující podkapitole popisují NZDM podle toho, jak jsou v současné době chápána podle české legislativy a v souvislosti s tím i jak zařízení samy sebe prezentují. V dalších podkapitolách pak o postavení NZDM mezi volnočasovými aktivitami v ČR a blíže představují Českou asociaci streetwork.

3.1 *Exkurz do historie NZDM v Čechách*

Vývoj NZDM není hlavním tématem mé práce a proto tuto podkapitolu nazývám exkurz do historie. Teoreticky bych také tuto část mohla úplně vynechat, domnívám se však, že minulost a historické souvislosti obecně jsou důležité pro pochopení současnosti, ať se jedná o jednotlivce či vědní obor nebo sociální službu. S historií NZDM v České republice narážíme ve zdrojích možná ještě na větší na potíž, než při hledání obecných informací o NZDM. Čechlovský¹² hovoří o čtyřech meznících vývoje NZDM v České republice. Úplné kořeny nachází v polovině 90. let a k velkému rozvoji klubů pak podle něj došlo v letech 1999-2002. Jejich vznik je úzce spojen s rozvojem terénní sociální práce, kterou v té době prosazoval i samotný stát v podobě sociálních asistentů. V roce 1994 byla tato funkce experimentálně ustanovena usnesením vlády č. 394. „*Sociální asistent byl definován jako specializovaný pracovník okresních (obvodních, magistrátních nebo městských) úřadů, který pracuje s cílovými skupinami v jejich časoprostoru, tj. v místech a časech, kdy a kde se obvykle vyskytují. Cílovou skupinou se v tomto případě rozuměly děti a mladiství žijící rizikovým způsobem života.*“ Současně s nimi však začali dělat terénní sociální práci (streetwork) také nestátní organizace, v té době to byly zejména organizace pracující s lidmi závislými na návykových látkách. Pro tehdejší české streetworkery byla zásadní spolupráce s terénními sociálními pracovníky v německém Sasku. Čeští sociální asistenti se tam jezdili na stáže vzdělávat a během roku 1995 začali budovat také svá zázemí, kam přecházeli se svými klienty z ulice a nazývali je nízkoprahová centra pro děti a mládež. Vznikají tak centra a kluby například v Klatovech, Hradci Králové, Jablonci nad Nisou, Karlových Varech, Plzni nebo Českých Budějovicích. Stejně tak začaly vznikat kluby na úrovni nestátních organizací, za všechny Čechlovský jmenuje Miličův dům v Jaroměři nebo Krok v pražských Modřanech.

---

¹² Čechlovský, J.: Kořeny vzniku NZDM v České republice. In: diplomová práce Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (volnočasová aktivita nebo sociální služba?). Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta, 2005. (str. 14-20)

Další vývoj NZDM do podoby, v jaké jsou dnes významně ovlivnily přímé grantové programy nadací:

- Děti ulice Nadace Open Society Fund Praha (realizován v letech 1999 – 2000) - Program Děti ulice Nadace Open Society Fund Praha, který byl zaměřen na streetwork s dětmi a mládeží a práci v nízkoprahových zařízeních a komunitních centrech, podpořil například Prevcentrum Ulita Blansko, Cheiron T v Táboře, Charitní Prevcentrum v Adamově, sdružení Via Commoda Rychnov nad Kněžnou, Klub Hurá Kamarád Pardubice, Caduceus Olomouc nebo Centrum sociálních asistentů v Plzni;
- Program Gabriel Nadace rozvoje občanské společnosti (období 2001 – 2002) - Podporoval projekty zaměřené na volný čas neorganizovaných dětí a mládeže ve věku 6 – 20 let, mj. konkrétně i nízkoprahové kluby, a jeho podpora byla ještě významnější. V jeho rámci bylo podpořeno 42 projektů v prvním kole a 14 projektů v kole druhém, ze současných nízkoprahových zařízení pro děti a mládež například Jižní pól a Krok v Praze, Vrakbar Jihlava, Salesiánské středisko v Praze, Futur v Chrudimi, Klub Zámek Třebíč, Milíčův dům v Jaroměři, centra Farní charity v Rumburku nebo Přelouči.
- Program Fond mládeže firmy Levi Strauss Nadace Via (v roce 2003).

Na rozdíl od dnešní doby byly v té době finanční zdroje z grantových programů pro kluby zásadní. A konečně posledním zásadním krokem k dnešním NZDM bylo založení **České asociace streetwork** (dále jen **ČAS**). Byla založena v roce 1997 jako profesní organizace, která sdružovala odborníky z praxe i teoretických pracovišť působících v oblasti streetwork. Zpočátku bylo jejím cílem věnovat se odbornému dialogu na všech úrovních, zastřešovat supervizi, rozpracovávat metodiku streetwork, v neposlední řadě rozvíjení vzdělávání. Posléze se asociace začala věnovat také diskusi o NZDM. Vznikla pracovní skupina, jejímž hlavním cílem bylo vytvořit standardy (stanovení měřítek kvality) NZDM a vymezit se vůči ostatními činnostem s dětmi a mládeží. V roce 2001 byla vypracována pracovní verze standardů kvality, na základě práce této skupiny se rozjelo vzdělávací program Gabriel. Asociace se zásadně zasloužila o to, že NZDM jsou ukotveny v zákoně o sociálních službách a že se postupně stále více profesionalizují. V současné době existuje v České republice přes 90 nízkoprahových zařízení pro děti a mládež a stále se pracuje na preciznějších formách Pojmosloví.

3.2 *Současná praxe NZDM*

Na tomto místě považuji za důležité uvést znění zákona č. 108/2006 Sb., jelikož podle mě hraje rozhodující úlohu v podobě současných NZDM. NZDM byly také zařazeny do vyhlášky Ministerstva práce a sociálních věcí (§ 27) jako služba primární prevence. Jedná se o to, že Zákon o sociálních službách stanovuje i podmínky, které zařízení musí splňovat, aby mohlo mít v názvu pojem nízkoprahový. V praxi to znamená, že jednotlivá zařízení musí naplňovat standardy kvality sociálních služeb a následně se registrovat jako sociální služba na příslušném úřadě, pakliže by tak neučinily, nemají právo poskytovat svým klientům sociální služby. Zákon o sociálních službách (č.108/2006 Sb.) stanovuje v § 62 NZDM jako zařízení, která *poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně*¹³. Podle vyhlášky MPSV služba obsahuje tyto základní činnosti¹⁴:

a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti:

- zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity,
- pracovní výchovná práce s dětmi,
- nácvik a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností,
- zajištění podmínek pro přiměřené vzdělávání

b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím:

- aktivity umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí,

c) sociálně terapeutické činnosti:

---

¹³ Anonymita klientů je také předmětem široké diskuse pracovníků v oboru NZDM, jelikož mnoho zařízení ji staví jako jeden z hlavních principů své práce. Službu můžeme přeci kvalitně poskytovat i bez znalosti celého jména klienta, jeho rodného čísla a bydliště. Pro některé klienty NZDM by totiž zjišťování přesných údajů mohlo být při prvním kontaktu odrazující natolik, že by již po druhé nepřišli nebo by ztratili v pracovníky důvěru.

¹⁴ Herzog, A., Racek, J.: Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: Kontaktní práce Antologie textů. Publikace vydaná v rámci projektu „Profesní vzdělávání pracovníků a odborníků v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež (NZDM) a streetwork (SW) sdružených v ČAS“. 1 vydání Praha: Česká asociace streetwork, 2007. (str. 320-321)

- socioterapie, jejíž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob,

d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí,

- pomoc při vyřizování běžných záležitostí
- pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob.

Jak již bylo řečeno v úvodu, každé zařízení si s tímto vymezením, potažmo se standardy kvality sociálních služeb poradilo po svém a zařízení, která standardy naplnilo si prozatím může říkat nízkoprahové zařízení pro děti a mládež¹⁵. Největší teoretický přehled o službách a chodu NZDM jsem našla v Pojmosloví¹⁶ NZDM na webových stránkách České asociace streetwork (www.streetwork.cz). V praxi všechny kluby, které jsou členy ČASu, víceméně z pojmosloví vycházejí, tudíž k popisu NZDM v České republice by mělo být vyčerpávajícím zdrojem. Když jsem namátkou prohlížela webové stránky některých nízkoprahových klubů, tak se většina z nich na Pojmosloví přímo odkazuje. Pojmosloví bylo zpracováváno několik let a na jeho tvorbě se podílela řada pracovníků NZDM. Jeho poslední podoba odpovídá i standardům kvality sociálních služeb. Podle Pojmosloví je **posláním NZDM** usilovat o sociální začlenění a pozitivní změnu v životním způsobu dětí a mládeže. V následujících podkapitolách rozvádím základní terminologii NZDM v České republice.

3.2.1 Cílová skupina NZDM

Cílová skupina je charakterizována několika faktory. Základním a nutným faktorem je věk. Klienty NZDM jsou děti a mládež. Věková hranice se pak obecně pohybuje v rozmezí od 6 do 26 let, přičemž se dále dělí na podskupiny:

- 6-12 let (skupiny dětí a dospívajících ze sociálně vyloučených lokalit),

---

¹⁵ Pod slovem prozatím skrývám poznámku o tom, že v následujících dvou až třech letech budou probíhat inspekce sociálních služeb, které budou kontrolovat právě naplňování standardů kvality sociálních služeb. Neumím si do důsledků představit, co by zjištěné nedostatky mohly pro zařízení znamenat, nicméně minimálně asi práci navíc s doplňováním potřebných materiálů, v horším případě pokuty.

¹⁶ Pojmosloví vytvořila Pracovní skupina pro dodefinování NZDM – pracovní orgán České asociace streetwork sdružující nízkoprahové sociální služby (ČAS). Skupina dokončila materiál v tomto složení: Aleš Herzog (koordinátor), Jan Syrový, Martina Zimmermannová, Jindřich Racek, Michal Novotný, Bára Jindrová, Ivan Košťeyn. Materiál byl dokončen k datu 17. dubna 2005 a schválen na červnové valné hromadě asociace.

- 13-18 let (Herzog a Racek¹⁷ uvádějí, že se jedná o skupinu dospívajících, kteří se pohybují v městském prostředí),
- 19-26 let (jedná se o aktivační a motivační programy).

Další nezbytnou charakteristikou cílové skupiny je lokalita, ve které se pohybuje. Z hlediska sociální prevence a předcházení sociálnímu vyloučení lze říci, že již samotné dospívání lze hodnotit jako období vývoje osobnosti se zvýšenou možností vzniku rizikového chování. Herzog a Racek dále uvádí tři formy nepříznivých sociálních situací, které blíže specifikují cílovou skupinu NZDM:

1) Konfliktní společenské situace (situace, které jsou v rozporu se společenskými, právními a kulturními normami). Například:

- projevy šikany, drobná kriminalita, vandalismus, násilné projevy,
- útěk z domova či z jiného přístřeší, záškoláctví,
- pohlavní zneužívání,
- domácí násilí.

2) Obtížné životní události (situace, v nichž se člověk těžko orientuje a které jsou obtížně řešitelné vlastními silami). Například:

- rozpad rodiny, partnerské problémy rodičů,
- komplikace spojené se sexuálním debutem,
- selhávání ve škole či v zaměstnání, problémy s volbou školy a povolání,
- rozpad vlastních partnerských vztahů, partnerské problémy,
- obtíže při získávání obživy, zajištění bydlení,
- těhotenství u dospívající dívky.

3) Omezující životní podmínky (blížeji život v prostředí, které způsobuje omezení psychosociálních dovedností, především v nepříznivém prostředí rodinném a sociálním).

Například:

---

¹⁷ Herzog, A., Racek, J.: Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In: Kontaktní práce Antologie textů. Publikace vydaná v rámci projektu „Profesní vzdělávání pracovníků a odborníků v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež (NZDM) a streetwork (SW) sdružených v ČAS“. 1 vydání Praha: Česká asociace streetwork, 2007.

- neschopnost adaptace, neschopnost navázání vztahů,
- absence zájmů, absence citlivosti, pocit odcizení, pocit zneschopnění,
- pasivní životní stereotypy,
- malé možnosti k aktivnímu uplatnění v sociálně akceptovaných činnostech.

Doplňkovými charakteristikami klientů NZDM jsou mimo jiné:

- nemohou nebo se nechtějí zapojit do standardních volnočasových aktivit,
- vyhýbají se standardním formám institucionalizované pomoci a péče,
- dávají přednost pasivnímu trávení volného času,
- dávají přednost trávení volného času mimo domov,
- mají vyhraněný životní styl.

Ve své práci používám pro děti a dospívající, kteří již klub pravidelně navštěvují různá označení. Přiznám se, že ani já sama nemám jasno, které je to správné. V zařízení, kde jsem pracovala, jsme v metodice (ostatně i v přímém kontaktu s nimi) pravidelné návštěvníky označovali klienty. V poslední době, myslím, že v souvislosti s projekty Evropských strukturálních fondů a novým zákonem o sociálních službách, se však objevilo i označení uživatel služby. V mé bakalářské práci mají termíny totožný význam. Nehledě na to, že každé nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, které se ucházelo o registraci sociální služby u Ministerstva práce a sociálních věcí, mělo povinnost metodicky zpracovat postup návštěvníků zařízení. Konkrétně se jednalo o rozlišení formy práce a nabízených konkrétních služeb (zda spíše volnočasových či sociálních). Jednoduše řečeno, kdy je dítě „pouhým“ zájemcem o službu a kdy už se jedná o uživatele služby s individuálním kontraktem, který každý klient sociální služby podle litery zákona musí mít.

3.2.2 Cíle NZDM

„Základním cílem NZDM jakožto preventivní kontaktní sociální služby je kontaktovat a udržovat kontakt s jednotlivci a skupinami, kteří nevyužívají nebo nechtějí využívat běžných služeb a nabídek v regionu (sociálních, vzdělávacích, volnočasových).“ (Herzog a Racek, 2007, str. 323) Přičemž základní snahou pracovníků NZDM je podporovat samostatný rozvoj a pomáhat k soběstačnosti a svéprávnosti, to znamená činit dospívající kompetentními. Pracovníci by se při své práci měli snažit pomáhat klientům řešit problémy nebo obtížné situace, které přicházejí v souvislosti s jejich životním stylem. Jinak řečeno jde o to, snížit

škody, které si klienti svým rizikovým chováním způsobují a nikoliv zabránit samotnému rizikovému chování, ačkoliv jedním z cílů mohou a v mnoha zařízeních také jsou preventivní aktivity. Práce v NZDM je snaha změnit skupinovou normu klientů. Z hlediska cílové skupiny je cílem NZDM podpořit zvládnutí obtížných životních událostí a snížit sociální rizika vyplývající z konfliktních společenských situacích, životního způsobu a rizikového chování. V Pojmosloví pak nacházíme další cíle jako jsou zvýšení sociálních schopností a dovedností, podpora sociálního začlenění do skupiny vrstevníků i do společnosti, včetně zapojení do dění místní komunity a psychická, fyzická, právní a sociální ochrana během pobytu v zařízení a podmínky pro realizaci osobních aktivit.

3.2.3 Obsah služby NZDM

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež v České republice jsou legislativně ustaveny jako sociální služba. V praxi se pak setkáváme s formulkou, že se kluby (v době, kdy je návštěvník klubu ještě zájemcem o službu) snaží na základě nabídky volnočasových aktivit navázat zájem dětí a dospívajících. Následně pak, již s uživateli služby, pracují na jejich konkrétních zakázkách, přičemž poskytují především volnočasové aktivity a sociální služby. Zde je důležité zdůraznit, že uživatelem služby může být i dítě nebo dospívající, v jehož individuálním plánu je jednoduše jen být v prostoru klubu a využívat jeho „bezpečí“¹⁸. Pasivita a nerozhodnost klienta by neměla být ten práh, který mu znepřístupní službu. Herzog a Racek obecně uvádějí, že NZDM rozdělují poskytované služby na *pobyt v zařízení* (ten se nejčastěji jednak týká zájemců o službu, kteří ještě nemají individuální plán, a za druhé této služby využívá každý návštěvník zařízení, který se během otevíracích hodin v klubu objeví), *sociální služby* (výkony sociálních služeb), *preventivní, výchovné a pedagogické programy a volnočasové aktivity*. Jednotlivá zařízení se liší ve výkaznictví úkonů a pravděpodobně také v názvosloví vykazovaných úkonů. **Pobyt v zařízení** je předpokladem pro navázání kontaktu s klientem a jeho následné udržování. Jako úkon jej vykazuje naprostá většina NZDM, liší se v terminologii a formě¹⁹. **Sociální služby** poskytované českými NZDM mohou být následující:

---

¹⁸ Domnívám se, že v tomto bodě je pro dodržení podmínek stanovených zákonem zásadní právě individuální kontrakt s klientem klubu. Není důležité, zda má klient zakázku „pouze“ být s ostatními dětmi a hrát s nimi celé odpoledne například pingpong nebo například pomoci se zařízením ztraceného občanského průkazu. Myslím, že velkou úlohu zde mají hlavně pracovníci klubu, kteří by měli být s klientem natolik v kontaktu, aby věděli, zda je pro něj služba prospěšná.

¹⁹ Jedná se o nesrovnalosti ve výkaznictví, což by bylo téma pro další práci. Pro krátké přiblížení jde o to, zda vykazovat každou jednotlivou návštěvu klienta i během jednoho provozního dne (což způsobuje obrovské počty návštěv), či stačí zaznamenat jeden výkon pro několik příchodů do zařízení během jednoho dne.

- **kontaktní práce** – jde o specifický druh kontaktu s klientem, který má za cíl vytvořit dostatečnou vzájemnou důvěru a podmínky potřebné pro rozvíjení kontaktu a poskytování dalších služeb;
- **situační intervence** – sociálně pedagogická práce v situacích s výchovným obsahem²⁰, které vznikají při realizaci služby. Velkou váhu zde má aktivita pracovníků, kteří vstupují do interakcí klientů a dávají jim podněty, reflektují situaci a používají dalších technik, které vytvoří či podpoří výchovný kontext situace;
- **informační servis klientovi** – poskytování informací pracovníkem klientovi. Jedná se o informace nejrůznějšího charakteru (od témat týkajících se školy, rodiny, sociálně právní tematiky či zdravotní témata, dále pak podle klientovy konkrétní zakázky), může být poskytován jak ústní, tak písemnou formou;
- **poradenství** – odehrává se formou rozhovoru s klientem, který obvykle obsahuje vyhodnocení situace, nabídku rady, informací a řešení, vedoucích k odstranění obtíží. Jde o řešení aktuálních problémů a o zvyšování kompetencí klienta řešit tyto obtíže;
- **krizová intervence/pomoc v krizi** – řešení krizové situace nastalé v životě klienta, cílem je pomoci klientovi zvládnout psychickou krizi. Rozhovor je veden podle zásad krizové intervence, pro kterou je třeba mít absolvovaný specializovaný kurz. Což vysvětluje alternativní název – pomoc v krizi, jelikož pracovník, který neabsolvoval výcvik v krizové intervenci, teoreticky nemůže krizovou intervenci poskytnout. Herzog s Rackem uvádějí, že se pak liší rozsah intervence, kdy pracovník bez adekvátní kvalifikace poskytne intervenci pouze v rozsahu akutní krize s odkázáním na odborníka;
- **zprostředkování dalších služeb** – v návaznosti na konkrétní individuální kontrakt; může se jednat o dojednání návazné služby, fyzický doprovod do těchto zařízení a asistenci při jednání v těchto zařízeních (jednání s pracovníky na úřadech, aj.);

---

²⁰ Herzog a Zahradník situaci s výchovným obsahem charakterizují jako situaci, již lze využít k interakci mezi pracovníkem a klientem k docílení výchovného prožitku, který je při práci s dětmi a dospívajícími zásadní. Herzog, A, Zahradník, M.: Práce ve výchovných situacích. Matriály ke vzdělávání pořádané ČASem v roce 2006.

- ***kontakt ve prospěch klienta s institucemi*** – intervence, kdy pracovník kontaktuje instituce, které ovlivňují klientův život nebo je s nimi aktuálně v kontaktu. Kontakt je realizován se souhlasem a vědomím klienta²¹;
- ***případová práce*** – dlouhodobá individuální práce s klientem na jeho konkrétní zakázce. Případová práce se děje plánovaně, jedním z jejích cílů je práce na individuální zakázce klienta. Dílčími kroky mohou být: společné vydefinování kontraktu; vytvoření podrobného individuálního plánu a stanovení podmínek kontraktu; vedení podrobné dokumentace, s níž je klient obeznámen; pravidelné revize kontraktu s klientem; práce je časově ohraničená, je stanoven její začátek i konec; konzultace vedení případu klienta na intervizních a supervizních setkáních týmů, pravidelná reflexe;
- ***skupinová práce/práce se skupinou*** – cílená aktivita poskytovaná skupině klientů, zaměřená na rozvoj psychosociálních dovedností, časově (prostorově) ohraničená;
- ***práce s blízkými osobami*** – úkony zaměřené na pomoc blízkým osobám klienta (poradenství, informační servis, zajištění návazné služby, aj.).

Následující schéma²² ilustruje jednotlivé služby a jejich podíl v práci s klienty NZDM.

Podíl výkonů sociální práce v NZDM

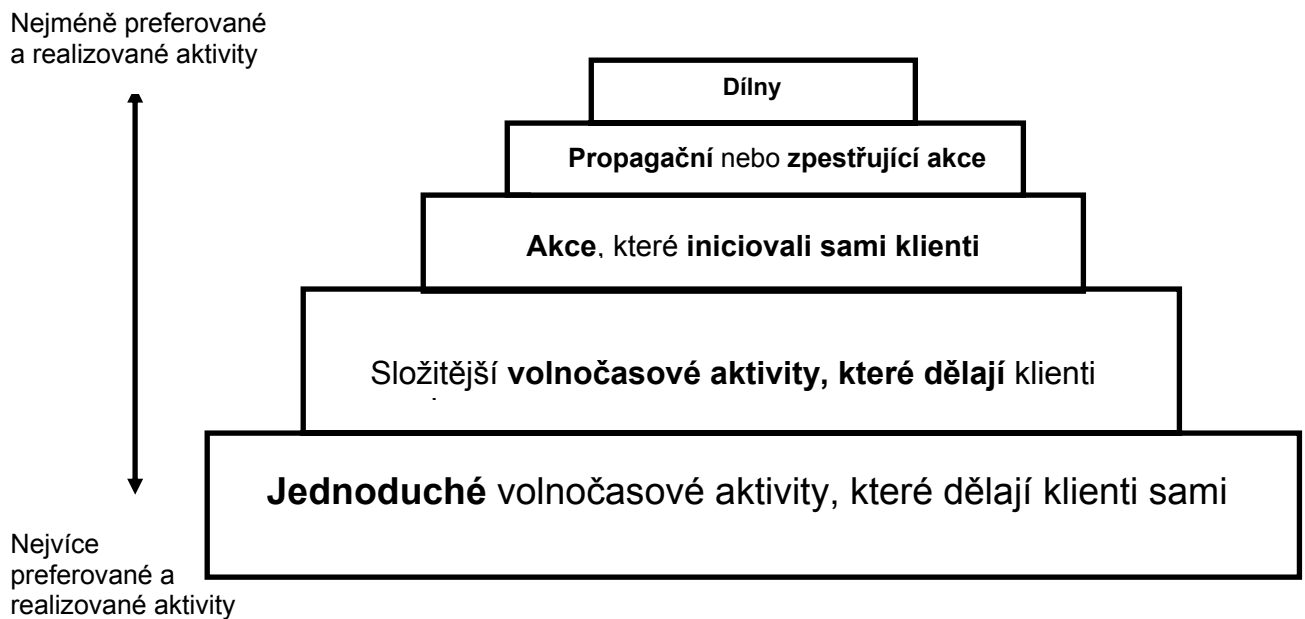
²¹ Vyjma situací, kdy pracovníkům vzniká ohlašovací povinnost ze zákona, vycházejí pracovníci NZDM z premisy, že jsou zařízením v první řadě pro potřeby svých klientů. NZDM by neměly fungovat jako jakési odchytňé zařízení pro ostatní instituce pracující s klienty (ústavy, policie, škola,...). Konkrétní práce na klientově zakázce by při nejmenším měla směřovat ke spolupráci s institucemi v podobě trojstranné dohody (NZDM, klient a instituce).

²² Schéma vytvořil Aleš Herzog pro studijní materiály České asociace streetwork, které dostali frekventanti vzdělávání pořádané Českou asociací streetwork v roce 2006.

Pedagogické a výchovné programy jsou programy vytvořené pro potřeby specifické cílové skupiny a dané lokality. **Preventivními programy** jsou myšleny programy specifické prevence. Programy mohou být krátkodobé a dlouhodobé. Patří sem také doučování, které může být zároveň uvedeno jako konkrétní zakázka klienta v individuálním plánu. **Výkony v oblasti volnočasových aktivit** jsou v současné době brány pouze jako prostředek k navázání kontaktu se zájemci o službu a poskytování sociální práce. Podle Pojmosloví se konkrétně jedná o následující aktivity: *základní jednoduché instrumentální aktivity* (klient je realizuje sám a z vlastní vůle- pracovník pouze zapůjčí vybavení), *složitější volnočasové aktivity* (klient je opět dělá sám z vlastní vůle, nicméně pracovník pouze zprostředkuje a poskytnou podporu, aby je klient mohl smysluplně využívat – například užívání hudební zkušebny, atd.), *akce, které iniciovali sami klienti* (u jejich realizace dochází ke kooperaci pracovníků s klienty), *akce, které slouží k propagaci zařízení nebo zpestření každodenní rutiny* (koncerty, sportovní turnaje) a konečně *dílny*, což jsou pravidelné nebo nepravidelné akce, na nichž je zajištěn lektor. Kolem volnočasových aktivit se v oblasti NZDM rozpoutala široká diskuse. Laické veřejnosti se totiž mohlo zdát, že děti a dospívající chodí do zařízení pouze hrát hry a nic jiného jim pracovníci nenabízí. To způsobilo velký odklon od nabídky volnočasových aktivit a současně s tím hledání alternativ, které by byly v souladu s principy nízkoprahovosti a zároveň by byly pro klienty atraktivní. V současné době se ustálil názor, že bez volnočasových aktivit by do zařízení nepřicházeli zájemci o službu, nicméně tyto aktivity by neměly být hlavní náplní práce s návštěvníky zařízení. Zájemce o službu by měl dostat informaci o tom, že mu mimo to zařízení nabízí také sociální a další služby. Následující schéma²³ znázorňuje podíl jednotlivých volnočasových aktivit, podle toho, jaký rozsah by jim v zařízení podle Herzoga měl být věnován.

---

²³ Schéma hierarchie volnočasových aktivit v NZDM, Herzog, A., Racek J. In: Kontaktní práce Antologie textů. Publikace vydaná v rámci projektu „Profesní vzdělávání pracovníků a odborníků v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež (NZDM) a streetwork (SW) sdružených v ČAS“. 1 vydání Praha: Česká asociace streetwork, 2007. (str. 328)

3.3 Postavení NZDM v systému volnočasových aktivit

Souvislost NZDM s volnočasovými aktivitami zkoumala v rámci výzkumu pro svou diplomovou práci Kateřina Řehouňková. Poznatky ze své práce shrnuje tak, že pedagogika volného času se zabývá výchovou ve volném čase, prostřednictvím volnočasových aktivit a k volnému času. Výchovou ve volném čase rozumí formování dětí a mládeže v rámci volnočasových aktivit, které děti vedou k rozvoji dětí jako individualit, ale i jako jedinců ve skupině, příp. společnosti. Řehouňkové výzkum probíhal formou rozhovorů s pracovníky NZDM. Vyplynulo z něj, že pracovníci vidí význam volnočasových aktivit pro klienty právě v jejich rozvoji. Přičemž výchovou k volnému času je myšleno snaha aktivizovat klienty a podpora realizace jejich vlastních nápadů, jejich seberealizaci. Dále z výzkumu vyplynulo jakési ohraničení NZDM v systému volnočasových aktivit. NZDM je bere jako prostředek práce, lépe řečeno jako společný zážitek²⁴, díky kterému lze snadněji navázat kontakt s klientem, potažmo posléze jeho prohloubení ve vzájemný vztah. Vztah jehož podstatnou složkou je důvěra, která je podle mě pro individuální práci s klientem na jeho zakázce zásadní. Volnočasové aktivity pomáhají také k definování cílové skupiny NZDM, když o ní hovoříme jako o dětech a mládeži, která se vyhýbá tradičnímu trávení volného času v institucích.

²⁴ Volnočasové aktivity nabízejí prostor pro společné prožitky, vzájemné poznávání i prožívání různorodých situací (úspěch, neúspěch, spolupráce, konflikty, aj.). Klienti v rámci tohoto vztahu sdílí s pracovníky zklamání i radosti.

3.4 Česká asociace streetwork (ČAS)

ČAS je odborná organizace, která v České republice zastupuje fyzické a právnické osoby působící v oblasti nízkoprahových sociálních služeb. Ve své činnosti se zaměřuje na lobing ve prospěch členů ČASu i samotného oboru, vytváří klima pro práci v oboru, podporuje vlastní vnitřní činnost na profesionalizaci oboru (vytváří definice, standardy, stanovuje měřítka kvality, definuje využívání supervize, atd.), realizuje projekty určené pro odbornou veřejnost (zejména vzdělávací a výcvikové programy) a organizuje profesní setkání, konference, semináře, případně jiné odborné akce. Asociace byla založena v roce 1997, přičemž původně sdružovala pracovníky z praxe i teoretických pracovišť, jejíž členem se může stát každý, kdo působil v teorii nebo praxi streetwork, ve státní i nestátní organizaci. Současně začala podílet na přípravě a vydávání bulletinu pro sociální prevenci, pomoc a intervenci Éthum. Od roku 1999 se významně podílela na projektech zaměřených na vzdělávání (1999-2000 vzdělávací kurzy v rámci programu OSF „Děti ulice“, 2002 – realizace Vzdělávacího programu Gabriel 1 a 2 pro pracovníky nízkoprahových zařízení pro děti a mládež). Téma nízkoprahových programů pro děti a mládež se v asociaci začalo prosazovat kolem roku 2000. V letech 2001 a 2002 vytvořila pracovní verzi Standardů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Veškeré informace o asociaci a jejích činnostech jsou k dispozici na webových stránkách www.streetwork.cz. ČAS vytvořila také etický kodex, který je více či méně závazný pro všechna její členská zařízení²⁵.

---

²⁵ Etický kodex je přiložen k práci jako Příloha I

4 Nízkoprahové programy pre deti a mládež na Slovensku

Slovenská **nízkoprahová zařízení pre deti a mládež (dále NPDM)** jsou v současné době ve fázi vlastního definování se jako služby, kdy vytvářejí metodiku a hledají svou vlastní tvář. Vycházejí přitom převážně z českých zdrojů, v kapitole o slovenských klubech proto narazíme na velmi podobnou definici nízkoprahového zařízení jak ji známe v Čechách. Existují však jemné rozdíly, které bych ráda zachytila. Bohužel co se týká zdrojů, tak je to na Slovensku ještě horší než České republice. Osobně jsem čerpala z webových stránek <http://npd.ziskaj.sk>, kde jsou k dispozici prozatímní standardy NPDM a bližší info o slovenských nízkoprahových zařízeních. Aktuální definice NPDM říká, že tato služba je určena dětem a mládeži, které se ocitli v obtížné životní situaci nebo jsou jí ohroženy, nevyhledávají standardní formy institucionalizované pomoci a starostlivosti. Služba obsahuje navázání kontaktu, poskytování informací, odbornou pomoc, podporu a vytváření podmínek pro sociální začlenění a pozitivní změnu ve způsobu života. Terénní sociální práce je brána jako jeden z typů nízkoprahového programu²⁶. Její spojení s nízkoprahovým klubem je podle portálu důležité z hlediska své různorodé nabídky, kterou spolu poskytují. Také slovenské kluby se definují jako sociální služba, konkrétně „stacionárního“²⁷ charakteru. **Nízkoprahový klub** je definován jako práce s klientem v konkrétně vymezeném prostoru zařízení, které se nachází v lokalitě, kde cílová skupina žije, respektive tráví volný čas. Svým charakterem a umístěním je pak blízký přirozenému prostředí klienta. **Nízkoprahovost** je podle zmíněného webového portálu pojednávajícího o slovenských NPDM záležitostí skutečné a reálné dostupnosti. Další charakteristiky jsou podobné těm českým. Zájemce o službu může klub navštívit a být v něm naprosto pasivní. Zařízení nabízí poradenství, různé smysluplné aktivity, vytváří bezpečný prostor a tím je pro děti a mládež jakýmsi azylem. Chrání klienta před vlivem ulice a také chrání ulici před klientem.

4.1 *Střípky z historie NPDM*

V Éthu z roku 2002²⁸ píše Libor Klenovský o tom, že na Slovensku žádné nízkoprahové programy pro děti a mládež neexistují. Není zavedena ani instituce státem či obcemi placeného sociálního asistenta nezávislého na institucích poskytujících sociální péči.

---

²⁶ Osobně mi přijde pozitivní, jak vážně je terénní sociální práce na Slovensku brána. Domnívám se, že to odpovídá i zahraniční praxi. Kde principy nízkoprahovosti, jak je chápeme v ČR, jsou charakteristické spíše pro terénní sociální práci.

²⁷ Rozuměj: komplexní, celotýdenní nebo celodenní péče o klienta.

²⁸ Klenovský, L.: Jak se daří myšlenky nízkoprahových center na Slovensku. In: *Éthum*, 2002, ročník 10, číslo 33. (str. 21-22)

V té době fungují v Bratislavě dva programy provozující streetwork v oblasti uživatelů návykových látek, přičemž autor předpokládá, že k založení nízkoprahového programu pro děti a mládež je třeba předchozí existence úspěšného projektu streetworku. Myšlenka nízkoprahovosti se nejvíce blíží projekty nestátních neziskových organizací zřízených církvemi či náboženskými organizacemi. Průlomem, stejně jako v České republice, byl přísun financí. Na Slovensku to byla konkrétně nadace Intenda, která v letech 2003-2006 vedla program „Znižujeme prahy“, který se zaměřoval na podporu nízkoprahových programů pro děti a mládež na Slovensku.

4.2 Principy NPDM

Principy NPDM blíže popisují pojem nízkoprahovosti tak, jak jej chápou slovenští pracovníci v nízkoprahových zařízeních jsou uveřejněny na internetu na webových stránkách <http://npdm.ziskaj.info>²⁹. Za prvé jde o jakési „*nízkoprahové*“ *ladění pracovníků* v zařízení, kteří by měli být klientům maximálně dostupní, především tím, že je neodsuzují, nýbrž je přijímají a nemají od nich příliš velká očekávání, která klienti nemohou splnit. Svou přítomností naplňují hlavně *potřebu klientů „s někým být“*. Klienti mohou do zařízení přicházet a zároveň z něj odcházet podle vlastního uvážení. Zařízení by mělo poskytovat *bezpečí*, pro všechny, kteří s ním přijdou do styku, jinak řečeno, pocit bezpečí a ochrany by měl být zajištěn jak pro klienty, tak pro pracovníky. Bezpečí je zde zmíněno jako prostředek k navázání kontaktu potažmo vztahu s klientem. Zárukou bezpečí jsou v zařízení pravidla pro pobyt v zařízení, propracovaná metodika služby (operační manuál zařízení, upravující postup pracovníků nejen v krizových situacích) a v neposlední řadě vyškolený personál. Dodržování pravidel je pro klienta (stejně tak pracovníka) základním předpokladem pro úspěšný průběh služby. Klient může čas v zařízení trávit i *pasivně*. To znamená, že může v zařízení zůstat i když nemá zájem o žádný aktuálně nabízený program, či služby. Podmínkou pro poskytnutí služby *není pravidelná docházka*, stejně tak klient nemusí být v zařízení nijak registrován. Za poskytnutí služby klient *neplatí žádný poplatek*. V případě speciálního programu mají údajně mnohá zařízení vypracovaný systém, jak klientovi službu poskytnout i přesto, že aktuálně nemá finanční prostředky. *Záruka anonymity* - při využívání standardních služeb se nevede evidence, která by obsahovala osobní údaje uživatele služby; s výjimkou nadstandardních služeb (v podobě výjezdů se zařízením, akcí vyžadujících pojištění účastníků, aj.). Důležitým principem slovenských nízkoprahových zařízení je také

---

²⁹ Principy NPDM (online), <http://npdm.ziskaj.info/content/view/86/82/>, staženo dne: 21.3.2008, 21:14.

možná participace klientů na aktivitách zařízení. Mohlo by se zdát, že to přímo popírá princip o přípustné pasivitě klienta. Zde se jedná o možnost podílet se spolu s pracovníky na vytváření programu a interiéru klubu (pokud je to v souladu se směrnicemi daného zařízení)³⁰. Zmíněné charakteristiky více či méně kopírují popis principů nízkoprahovosti tak, jak je chápe Klíma³¹.

4.3 Standardy kvality NPDM

Standardy slovenských nízkoprahových služeb jsou rozděleny na dvě služby – práci v zařízení a práci v terénu (terénní sociální práci)³². Standardy jsou v současné době v procesu připomínkování a proto nejsou oficiálně dokončeny. Jejich nespornou výhodou podle mého názoru je, že si je zařízení tvoří podle vlastních potřeb a opravdu podle užívané praxe v NPDM³³. Standardy jsou rozděleny do následujících oddílů: *standardy služby, procedurální standardy, provozní standardy a personální standardy*. Využívám pracovních standardů pro popis praxe NPDM, jelikož slovenská nízkoprahová zařízení ještě nemají nic ve smyslu českého Pojmosloví. Také tento materiál je inspirován standardy kvality NZDM. V další podkapitole se blíže věnuji těm standardům nabídky, které mohu v rámci rozsahu své práce srovnat s českou praxí.

4.3.1 Provozní standardy

Jedná se o osm standardů, z nichž některé jsme již blíže popsali v kapitolách o principu nízkoprahovosti (viz kap. 4.3). Také standard čtyři blíže popisuje kritéria kontaktu s klientem (služba je klientovi poskytnuta bez jakékoliv diskriminace). Dále ve standardu číslo dva je zmíněn etický rozměr práce s dětmi a mládeží v nízkoprahových programech, který zdůrazňuje zajištění klientovy důstojnosti a práva na seburčení, soukromí a bezpečí. Konkrétně standard říká, že poskytovatel podřizuje všechnu činnost etickým principům a všeobecným principům sociálních služeb. Další standard se zabývá vymezením **cílové**

---

³⁰ Osobně této charakteristice rozumím tak, že služby reaguje na potřeby klientů. Konkrétně, že mají možnost říci, kam by si přáli jet na výjezd a co by mělo být jeho náplní, či se buď aktivně nebo pasivně (v podobě například návrhů) podílet na výzdobě prostoru klubu.

³¹ Srovnej: Klíma, P.: Pedagogika mimo zdi institucí. In: Jedlička, R. at al Děti a mládež v obtížných životních situacích. Praha: Themis 2004. ISBN 80-7312-038-0. (str. 379-380)

³² V souvislosti se zkušenostmi s registracemi služby NZDM v České republice, vnímám tento fakt jako velmi pozitivní. Jelikož si myslím, že v ČR terénní sociální práce s dětmi a mládeží nemá tak propracovanou metodiku jako nízkoprahové kluby, což jim znevýhodňuje pozici při registraci sociálních služeb u MPSV.

³³ Na rozdíl od českých NZDM, které mimo potřeb klientů, musí jako sociální služba dostát podmínek zákona o sociálních službách, které se zároveň promítly do standardů kvality služby.

skupiny NPDM. Stanovuje, že poskytovatel je povinný mít svou cílovou skupinu stanovenou. Cílová skupina má být definována těmito znaky: věkem (maximálně do 26 let); vnitřní potřebou a požadavky; životním stylem a životními podmínkami, konfliktem se sociálním okolím nebo společenskými normami. Poskytovatel podle svých možností pracuje i se sociálním okolím členů vymezené cílové skupiny, pokud možno v přirozeném prostředí klientů. Zbývající standardy, které ještě nejsou propracovány, popisují postupy v krizových situacích, návaznost na další služby, dokumentaci a výkaznictví a postup týkající se ukončení užívání služby.

4.3.2 Standardy nabídky

NPDM zajišťují nabídku služeb, které každé nízkoprahové zařízení poskytuje vždy *povinně* a za druhé *služby doplňkové*, které závisí na individuálních potřebách cílové skupiny jednotlivých zařízení. Přičemž základní služby poskytované NPDM jsou následující:

- „*spolubytí*“ a *přijetí v bezpečném prostoru*- je rozdělen na dvě části. Kritéria pro práci v zařízení a druhá část pro práci v terénu.
- *volnočasové aktivity* – jsou rozděleny na povinně poskytované a doplňkové.
- *služby sociální pomoci (sociální služby)* – je opět rozdělen na základní nabídku služeb a doplňkovou. Přičemž mezi základní nabídku sociálních služeb patří:
  - kontaktní práce – od navázání kontaktu se zájemcem o službu, přes zjištění jeho individuálních potřeb a následnou pomoc či asistenci při jejím naplňování; pracovník je schopen reagovat na nové vzniklé situace, jak ve vztahu s klientem, tak v jeho individuální zakázce:
  - situační intervence,
  - základní poradenství – pracovník je schopen se zorientovat v klientově problému a schopen navrhnout další možnosti řešení problému, s jejichž realizací je schopen klientovi také pomoci,
  - doprovodné aktivity – pracovník je schopen zprostředkovat klientovi návaznou službu, pracovník dále zajistí, aby klient měl přístup k veřejně dostupným informacím a umožní mu, aby jim rozuměl.

Doplňkové služby mohou být následující:

- kontaktní hodiny – hodiny určené pro individuální návštěvy uživatelů služby, které jsou oddělené od běžné otevírací doby zařízení,
- skupinová práce – práce zaměřená na rozvoj sociálních a životních dovedností,
- mediační aktivity – pomoc při řešení individuálních sporů, vzájemných sporů jednotlivých skupin, sporů mezi klienty a rodiči, případně klientem a institucí,
- terapeutické služby,
- krizová intervence.

Poslední tři jmenované služby může poskytovat pouze osoba k tomu oprávněná a pokud k tomu má vytvořený prostor vhodný pro tento typ činností.

- *aktivity a činnosti zaměřené na vzdělávání a prevenci* – NPDM poskytuje programy primární a sekundární prevence se zaměřením na snížení rizik sociálně-patologických jevů.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Obecné informace

V této části mé bakalářské práce se věnuji vlastnímu výzkumu. V úvodní kapitole předkládám obecná fakta o formě a praktické stránce mého výzkumu. V následujících kapitolách budu již srovnávat jednotlivá data z navrácených dotazníků.

Ve svém výzkumu srovnávám data získaná formou dotazníků od zařízení, která poskytují nízkoprahové služby pro děti a mládež. Vzhledem k tomu, že dotazník a úvodní e-mail byli jediné nástroje mého výzkumu, příkládám je k bakalářské práci jako Přílohu II a Přílohu III. Oslovila jsem zařízení ve čtyřech evropských zemích – Česká republika, Slovenská republika, Německo a Velká Británie. Do každé země jsem plánovala rozeslat minimálně deset dotazníků s tím, že jsem očekávala návratnost alespoň pěti z každé země. Kontakty na zařízení jsem hledala přes internetové vyhledávače podle klíčových slov, kterými byly nejčastěji překlad slov „nízkoprahový klub“ (open club, youth club) nebo „kontaktní práce“ (offene arbeit, youth work). Na česká zařízení jsem kontaktní e-mailové adresy našla na webových stránkách České asociace čas, kde jsou rovněž ve formě odkazů uvedeny kontakty na zařízení na Slovensku³⁴. Nakonec jsem rozeslala 34 dotazníků do Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v České republice a 16 do Nízkoprahových programů pro děti a mládež na Slovensku. Oba dokumenty byly také přeloženy do německého a anglického jazyka a následně rozeslány do tzv. Jugendclub v Německu (jednalo se o 23 zařízení) a Youth clubs ve Velké Británii (konkrétně šlo o 17 zařízení).

Přiznám se, že se mé původní předpoklady ohledně návratnosti dotazníků bohužel nepotvrdily. Domnívala jsem se, že se mi vrátí přibližně stejný počet dotazníků z každé země. Příjemně mě proto překvapilo, když se během prvního týdne vrátilo téměř deset dotazníků z České republiky a tři ze Slovenska. Z Velké Británie a Německa mi bohužel žádný klub neodpověděl. Tento fakt interpretuji několika důvody, které jsou otázkou pouhých fantazií a vznikly na základě rozhovorů s lidmi, kteří se do zahraničí osobně podívali nebo se z nejrůznějších důvodů také pokoušeli zahraniční kluby kontaktovat.

1) Již při vyhledávání kontaktů na anglické youth clubs jsem na webových stránkách mohla číst, že mnohé kluby vedou sami dospívající. Mnohé kluby, které by svým popisem odpovídali našim nízkoprahovým klubům proto nemá ani webové stránky a kontaktní údaje

---

³⁴ Konkrétní odkaz na adresáře nízkoprahových zařízení jsou dostupné online: Slovensko: http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=664 a Česká republika: http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=category&id=16 ; oboje staženo 24.3.2008, 15:18

na webovém portálu města jsou bohužel často neaktuální. Což se ukázalo z toho, že se mi mnoho e-mailů vrátilo s tím, že adresa neexistuje. V mnoha anglických městech je práce s mládeží zaměřena na tzv. youth centra, kde mají děti a mladí možnost vybrat si z nepřeberného množství řízených kroužků od dramatického až po fotbalový tým. Dále jsem se setkala s tzv. granty pro mladé, které umožňují dospívajícím napsat projekt, díky němuž mohou získat finance na vlastní kluby či aktivity.

2) Kolega, který navštívil německý program potvrdil výše řečené. V Německu funguje velmi dobře terénní sociální práce s dětmi a mládeží (strassensocial arbeit), zatímco otevřené kluby si vedou sami mladí lidé. Již dopředu vyjádřil obavy, že dostat se ke kontaktům na tato zařízení bude obtížné a pokud by se to podařilo, mladí lidé pravděpodobně nebudou mít přehled o otázkách sociálně pedagogické práce. Když jsem pak hledala na internetu kluby, našla jsem například kluby, které založila hudební kapela, aby zde mohla pořádat své koncerty a zvát i jiné kapely.

3) Jiné vysvětlení mi podal vysokoškolský učitel, který vyjádřil svůj názor, že nějaké dotazníky nejsou pro zařízení příliš důležité. Mají důležitější práci než vyplňovat dotazníky. Vyjádřil se, že nejvhodnější by bylo navštívit každou zemi minimálně na tři měsíce a jejich praxi vyzkoušet na „vlastní kůži“.

4) Sledovaná data dotazníku mohou být pro zařízení natolik citlivá, že se o ně nechtějí s nikým dělit.

5) Další možné vysvětlení je zcela prozaické; vzhledem k tomu, že má e-mailová adresa má pro zahraniční zařízení neznámou koncovku, je možné, že se můj e-mail k adresátům ani nedostal a skončil rovnou ve složce nevyžádaná pošta.

V konečném součtu se mi vrátilo čtrnáct dotazníků z českých nízkoprahových zařízení pro děti a mládež a pět ze Slovenska použitelných pro účely výzkumu, přičemž jedno ze slovenských zařízení právě prochází jakousi rekonstrukcí, při které mění zřizovatele. Vzhledem k tomu, že se jeho současná praxe teprve rozjíždí a není příliš odlišná od minulé, využila jsem pro potřeby mého výzkumu informace z původního zařízení. Jedna nezisková organizace vrátila dotazníky dva s tím, že je vyplnila za své dva nízkoprahové kluby, přičemž jeden je určen pro lidi bez omezení věku a proto jsem pro účely mého výzkumu mohla použít pouze jeden. Jedna organizace vyplnila dotazník jak pro zařízení pro děti a mládež, tak pro druhý program zaměřený na rodiče, příbuzné a mladší sourozence klientů klubu, do dotazníku jsem použila data z klubu pro děti a mládež. Slovenská zařízení jsem obeslala opakovaně. Zde

uvádím seznam zařízení, která ochotně poskytla data pro můj výzkum. Dále je výzkum zcela anonymní. Vyplněný dotazník jsem dostala od těchto českých zařízení:

- Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež EZOP, Nové Město na Moravě,
- Útočiště o.p.s., Cheb,
- Středisko Naděje, Vizovice,
- Nízkoprahový klub Oáza, Litoměřice,
- NZDM Pavlač (o.s. Ratolest Brno), Brno,
- Leccos, o.s., Český Brod,
- Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, centrum Kotec o.s., Mariánské Lázně,
- Farní charita Rumburk (projekt „Žijeme spolu“ – nízkoprahové zařízení pro děti a mládež), Rumburk,
- Klub Vrakbar, Jihlava,
- Charita Olomouc, Středisko Khamoro pro etnické menšiny a poradenství, Olomouc,
- Nízkoprahový klub Wu-Wej, Kyjov,
- Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Klub Nezbeda, Frýdek – Místek,
- PROSTOR PRO, o.s., NZDM Klídek, Hradec Králové,
- Elim, křesťanská společnost pro evangelizaci a diakonii Písek, o.s., Písek,
- Ze slovenských klubů se výzkumu zúčastnili následující zařízení:
  - o.s. Ulita, Komunitní centrum Kopčany,
  - projekt MIXklubu nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (Dětský fond Slovenské Republiky – DF SR), Bratislava,
  - IN Network Slovakia, n.o., Cinobaňa 56, Lučenec,
  - KASPIAN, Bratislava,
  - Zdruzenie STORM při UKF v Nitre, Nízkoprahové zariadenie pre deti a mládež „CIRKUS“, Nitra.

Je třeba říci, že jsem se rozhodla srovnávat všechny vrácené dotazníky, i přesto, že se z každé země vrátil jiný počet dotazníků. Výsledky šetření tak mohou samozřejmě být

negativně ovlivněny. Na druhou stranu srovnávám-li situaci v oboru nízkoprahových služeb pro děti a mládež v jednotlivých zemích, je poměr počtu vrácených dotazníků vzhledem k celkovému počtu zařízení v daných zemích odpovídající. Nicméně i tak je rozhodně nutné mít stále na paměti, že výsledná data jsou zkreslena nepoměrem respondentů. V současné době nacházíme na webovém portálu ČASu přes devadesát NZDM, přičemž na slovenském portálu zaměřeném na nízkoprahová zařízení lze najít odkazy na deset organizací poskytujících nízkoprahové služby. Toto číslo je samozřejmě trochu zkresleno tím, že nízkoprahové služby jsou na Slovensku v začátcích. Kromě tohoto zdroje jsem využila také webových stránek nadacie Intenda³⁵, která prostřednictvím svého programu „Znižujeme prahy“ podporuje další rozvoj nízkoprahových zařízení pro děti a mládež na Slovensku. Zástupci nadace vystoupili na konferenci pořádanou ČASem Nízkoprahové programy 2007. Program začal fungovat v období 2003 až 2006, kdy podpořil devatenáct NPDM a patnáct dalších nebo terénních programů. Kromě NPDM se však jednalo také o komunitní centra a otevřené kluby.

Vzhledem ke zjištěním při zpracovávání teoretické části práce, zejména faktu, že slovenská zařízení víceméně ve svých standardech vycházejí z českých pramenů, se objevil další rozměr mého výzkumu. Výzkum se může stát možným nástrojem ke zjištění skutečné praxe v zařízeních. Pokud zařízení nejsou pod asociací, jako je tomu u nás, je možné, že nalezneme velmi rozličné odpovědi. Naproti tomu by se dalo očekávat, že respondenti z České republiky by měli odpovídat víceméně stejně, v souladu s Pojmoslovím, potažmo standardy kvality NZDM.

---

³⁵ online: <http://www.intenda.sk/?znizujeme-prahy>

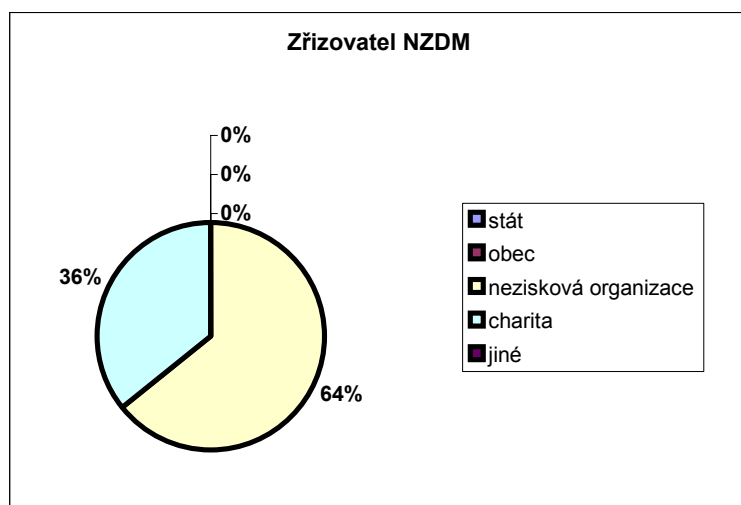
6 Vyhodnocení dotazníku

Dotazník je složen z jedenácti otázek zaměřených na základní praktické údaje ohledně zařízení. Vzhledem k formě dotazování jsem jej záměrně vytvořila krátký a bylo poměrně obtížné vybrat trefně otázky, aby podaly alespoň trochu vypovídající celkový obrázek o zařízeních. Jde o šest kvantitativních otázek a pět kvalitativních. Následující kapitoly věnují vyhodnocení jednotlivě každé z nich. Zpracovala jsem je pro každou zemi a výsledná data budu porovnávat. Jsou v něm otázky jak faktické (1, 2, 3 a 7), které jsou zaměřené na zřizovatele zařízení, zdroje financování, jaké profese jsou v pracovním týmu zastoupeny a vybavení klubu. Další otázky jsou zaměřeny na nabízené služby, zda jsou nabízeny sociální služby či volnočasové aktivity, případně jaké konkrétně (6 a 8). Zbývající otázky se ptají po metodických informacích ve smyslu, jaké cíle má zařízení definováno, jaká je cílová skupina a konečně v jedné otázce měli zařízení vybrat jedno motto ze tří nabízených, které by zařízení nejlépe charakterizovalo (4, 5 a 10). Poslední otázka je přidána pouze pro zajímavost a zajímá se o tři věci, které zařízením jejich práci ztěžují a přáli by si je změnit.

Zřizovatel organizace

První otázka byla zaměřená zcela jednoduše na to, kdo je zřizovatelem nízkoprahového zařízení.

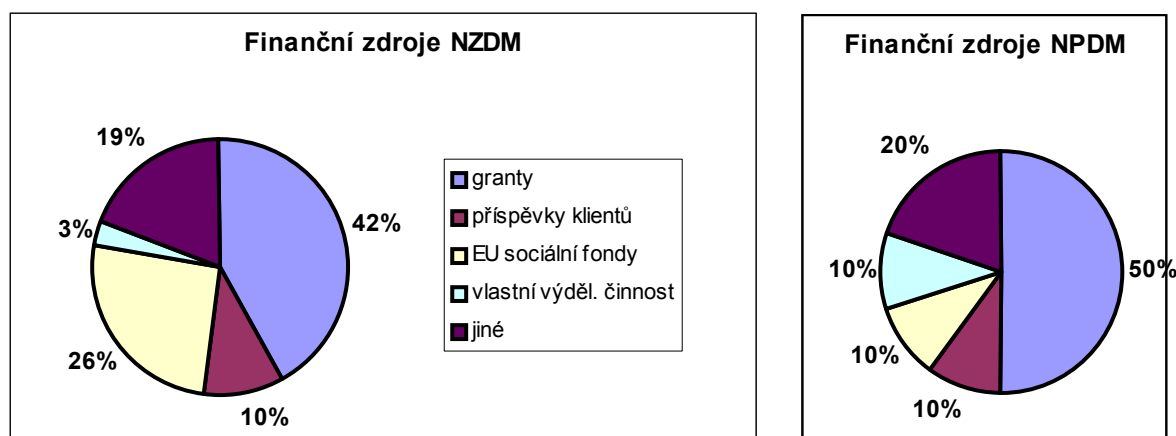
Zatímco z Čech se vrátily dotazníky od zařízení, jejichž zřizovateli jsou také *charity*, všechny slovenské kluby jsou zřízeny *neziskovými organizacemi*. I přesto větší část českých zařízení byla zřízena rovněž *neziskovými organizacemi* (konkrétně pět ze čtrnácti zařízení).

Graf č. 1: Procentuální vyjádření počtu zřizovatelů českých nízkoprahových zařízení

Zdroje financování zařízení

Co se týká financování nízkoprahových zařízení, tak to je v obou zemích přibližně stejné. Hlavním zdrojem financí jsou *granty*. Z českých respondentů je uvedlo třináct zařízení a ze slovenských všechna. Na rozdíl od slovenských klubů, české na druhém místě uvedly *evropské sociální fondy* (celkem osm zařízení, slovenští respondenti je uvedli pouze jedenkrát). Jako další zdroj česká zařízení poměrně často (šest respondentů) jiné zdroje. Patří sem: nejčastěji *dary* (počítám sem i sponzoring; využívají je tři z dotázaných zařízení), *dotace a finanční příspěvky* (dva respondenti), *nadace, tříkrálová sbírka* po jednom respondentovi. Slovenské kluby využívají navíc *samosprávy* (dva respondenti) a také *sponzorů* (jedno zařízení). Jako další zdroje financí české kluby uvádějí *příspěvky klientů* (tři respondenti), nejméně pak získávají zdroje *vlastní výdělečnou činností* (jedno zařízení). Slovenské kluby mají dále rovnoměrně rozloženy zdroje z *EU sociálních fondů, příspěvky klientů a vlastní výdělečnou činnost* po jednom respondentovi.

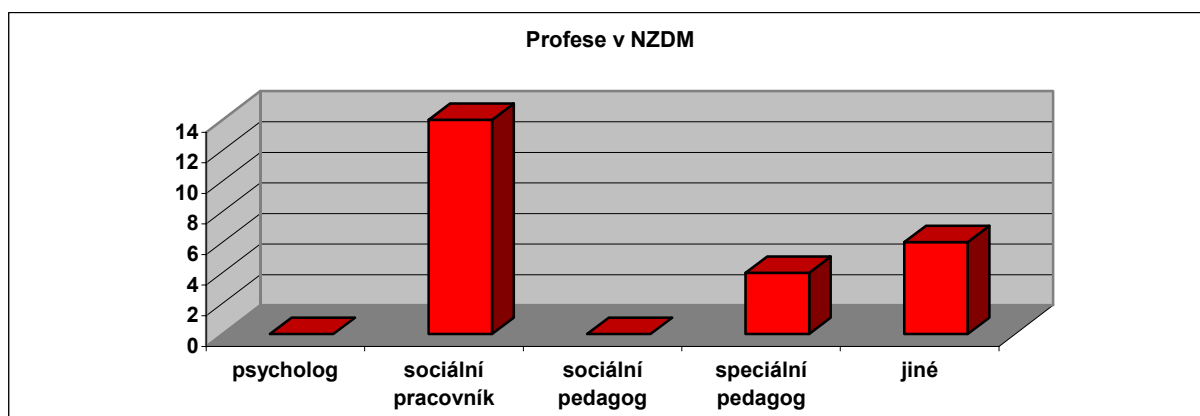
Graf č. II. a III.: Finanční zdroje NZDM a NPDM

Profese zastoupené v nízkoprahovém zařízení

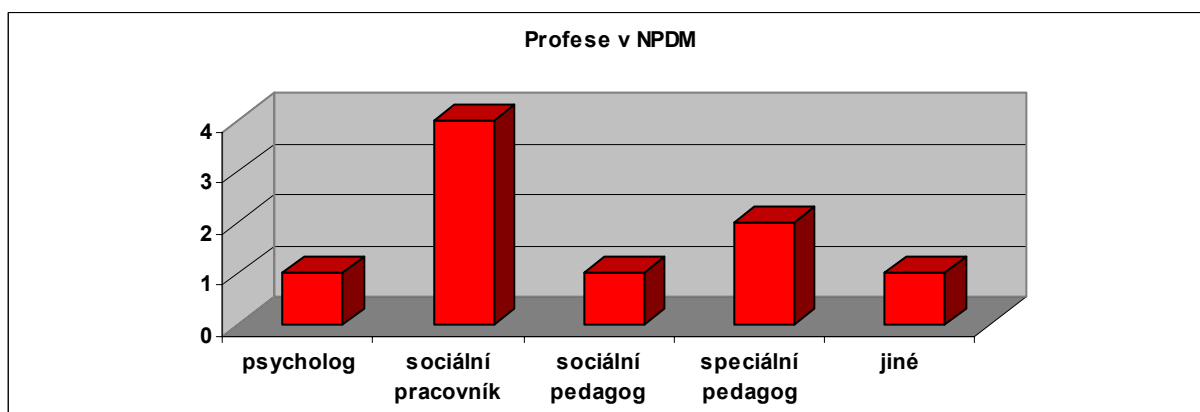
V obou zemích je v nízkoprahových zařízeních největší zastoupení sociálních pracovníků. Každé české zařízení, které se zúčastnilo výzkumu, má ve svém pracovním týmu *sociálního pracovníka/pracovnici*. Otázkou je, zda se jedná o absolventy katedry sociální práce nebo je to označení pracovní pozice v zařízení. Oproti tomu ne všechna slovenská zařízení mají ve svém týmu *sociálního pracovníka/pracovnici* (čtyři z pěti respondentů). Další nejčastější profesí, jak v českých, tak ve slovenských zařízeních jsou *speciální pedagogové* (čeští respondenti – čtyřikrát, slovenští respondenti – dvakrát). Čeští respondenti vypsali do dotazníku všechny pracovní pozice, které mají v zařízení vedeny, protože kromě dvou výše zmíněných profesí jsou v dotaznících uvedeny následující profese: *streetworker, pastorační*

pracovník, pracovník pro sociální péči, pracovník v sociálních službách, pedagog a pracovník s dětmi a mládeží. Slovenská zařízení, která se zapojila do výzkumu, mají v týmu také *psychologa* (jedno zařízení), *sociálního pedagoga* (jedno zařízení), v kolonce jiné byl také uveden jeden *pedagog*.

Graf č. IV: Zastoupení profesí v českých nízkoprahových zařízeních

Graf č. V.: Zastoupení profesí ve slovenských nízkoprahových zařízeních

Základní cíle nízkoprahových zařízení

Otázka zaměřená na metodický kontext jednotlivých klubů, zadáním bylo napsat tři základní cíle práce s dětmi a mládeží.

Česká republika

Některé cíle jsou formulovány naprosto obecně („*pomoc ve sférách života dětí a mládeže*“ nebo „*prosazovat a hájit zájmy uživatelů služeb*“), další jsou dlouhé a snaží se do jedné věty vložit všechno (cíl je přesným nebo velmi podobným opisem cílů NZDM podle Pojmosloví) a jiné jsou naopak zcela konkrétní cíle („*doučováním zlepšit školní prospěch*“ nebo „*zvěstování evangelia*“). Většina z nich vychází z Pojmosloví. Pro ilustraci uvádím vždy pár obecných cílů, které v sobě zahrnují jednotlivé cíle zmíněné ostatními zařízeními.

Ačkoliv jsou cíle jednotlivých zařízení formulovány rozdílně, je možno nalézt určité společné znaky, které z nich tvoří následující skupiny:

- poskytnutí bezpečného prostoru – jde o cíl, který se v metodikách NZDM objevuje bez jakékoliv inspirace Pojmoslovím nebo zákonem o sociálních službách. Cíle v tomto smyslu uvádí čtyři zařízení. Hovoří o bezpečí jak ve smyslu bezpečného prostoru jako určitého místa, tak i o prostředí zajišťujícím nepřítomnost nebezpečí. Jiné zařízení o klubu hovoří jako o *útočišti* (kdy cílem je: „*vytváření útočiště pro děti a mladé lidi v oblasti duševní, tělesné i duchovní*“). Nejvýstižněji zformulován je následující cíl:
  - „*prostřednictvím kontaktní práce, sociální pomoci a psychosociální podpory v kombinaci s volnočasovými aktivitami poskytnout bezpečné prostředí, které má jasná pravidla, a ve kterém může rozvíjet svoje schopnosti a dovednosti, kreativně vyjádřit svoji osobnost*“;
- poskytování sociálních služeb - k tomuto bodu přiřazuji také cíle týkající se rozvoje sociálních služeb ve smyslu rozšíření nabídky a kvality – do dotazníku je uvedlo šest zařízení. Kromě jednoho, který má jako cíl přímo sociální služby, jsou cíle formulovány konkrétními sociálními službami, které jsou zmíněny v předchozí kapitole:
  - „*poskytnout informace, základní poradenství a podporu*“;
  - „*poskytovat dětem a mládeži sociální pomoc a asistenci, zprostředkovat řešení problémů, které hrozí z vyhocení různých společenských konfliktů*“;
  - „*individuální práce s uživatelem služby dle jeho osobních cílů*“;
- změny v životním stylu – do této kategorie zahrnuji vše, co se týká zlepšení kvality života, zvyšování sociálních dovedností klientů nebo snižování sociálního rizika vyplývajícího z životního stylu dětí a mládeže. Ve svých cílech podobné formulace uvádí deset zařízení. Jednoduše řečeno jde o:
  - „*usilovat o pozitivní změny v životním stylu neorganizovaných dětí a mládeže*“;
  - „*zlepšení kvality života cílové skupiny*“;
  - „*minimalizovat možná rizika související se způsobem života cílové skupiny*“;
- preventivní aktivity – cíle, které obsahují slova jako předcházet, omezit, zabránit, vzniku sociálně patologickým jevům. Jedná se o pět respondentů.

- „*snaha předcházet negativním jevům (přivodit takové změny u klienta či v jeho prostředí, která povedou k nerealizaci, absenci negativních jevů)*“;
- další cíle (uvedli je čtyři zařízení) obsahují formuli týkající se nějakým způsobem volného času – NZDM podle nich nabízí alternativu trávení volného času, nabízí volnočasové aktivity nebo nabízí možnost smysluplného trávení volného času. Jedno zařízení se přímo zaměřuje na zdravotně postižené děti („*pozitivní přínos v oblasti zdravého využití volného času, tvorby správných životních návyků, na integraci zdravotně postižených dětí do kolektivu a na formování správných životních hodnot*“).
- další skupinu by mohly tvořit cíle zaměřující se na snížení negativních dopadů nepříznivé sociální situace;
- dvě zařízení uvádějí cíle ve smyslu aktivizace:
  - „*aktivizovat tvůrčí potenciál cílové skupiny, asistovat při realizaci svépomocných aktivit vycházejících z nápadů cílové skupiny, rozšiřovat životní příležitosti klientů (umožnit jim okusit zážitky, které by jinak nezažili, rozšířit zkušenosti a pozitivní dovednosti)*“;
- cíl, který jsem nechala samostatně:
  - „*dlouhodobým cílem je sebestřížení klienta, uvědomění si vlastní hodnoty, přijetí pravidel a odklon od sociálně patologického chování*“.

Slovenská republika

Hodnocení cílů uvedených slovenskými respondenty potvrdilo, že NPDM jsou v počátcích svého definování. Skupiny cílů, které by byly vytvořeny z podobných charakteristických znaků jsem vytvářela těžce. Většinou jsou formulovány naprosto odlišně a dávají důraz na jiné aspekty práce s dětmi a mládeží. I přesto jsem našla následující skupiny cílů a dokonce jsou většinou shodné s českými. Uvádím nejprve ty, které jsou shodné:

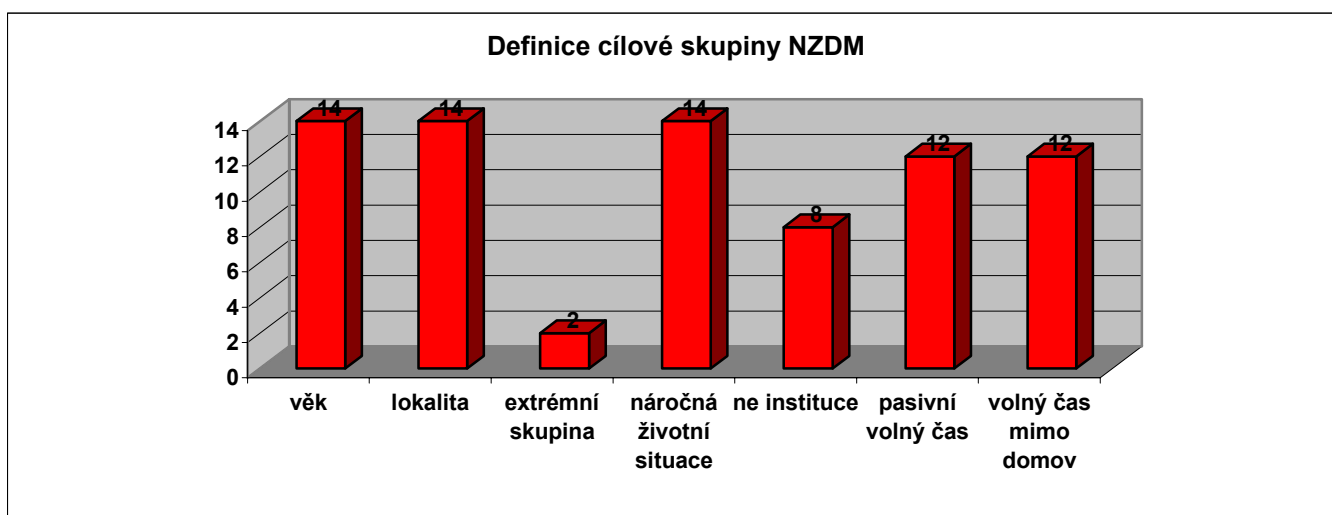
- poskytnutí bezpečného prostoru – nachází se v dotaznících od čtyř slovenských zařízení.
  - „*poskytnout dětem a mladým lidem bezpečný, přijímající a podporující prostor, který umožní navázat plnohodnotné vztahy, rozvíjet sociální a životní dovednosti*“;
- nabízení sociálních služeb – zmiňují se o nich dvě slovenská zařízení a ve stejné formě jako česká zařízení. Cíl je zformulován jako výčet nabízených sociálních služeb;
- aktivizace – v cílech ji mají uvedeny také dvě slovenská zařízení:

- „zlepšit kvalitu života občanů, individuální osobnosti růst a naplnění sociální potřeby“;
- prevence - objevuje se jednom dotazníku:
  - „preventivně působit na děti a mládež, zabránovat a omezovat sociálně patologické jevy páchané cílovou skupinou nebo na ní“;
- rozvoj životních dovedností:
  - „možnost získat sociální dovednosti“;
- cíle které se objevily jednou:
  - „pomoc v náročných životních situacích“,
  - „alternativa bezcílného trávení volného času“,
  - „posun postojů a reakcí klient ke všeobecně přijatelné formě chování“,
  - „ochraňovat práva dítěte a pomáhat při vytváření ideových, koncepčních a materiálních podmínek zdravotní, sociální, výchovné a psychologické starostlivosti o děti a mládež na Slovensku“,
  - „podporovat misijní aktivity v místních církevních společenstvech“;
- skupinu cílů, která se v českých klubech neobjevila jsem nazvala dodržování principu nízkoprahovosti jinak – maximální dostupnost služby; domnívám se, že se tento cíl ve slovenských dotaznících objevuje taktéž z důvodu, že NPDM jsou v počátcích (NZDM oproti tomu řeší, jak principy nízkoprahovosti vykazovat a jak se v praxi projevují).
  - „nízkoprahovost – odbourávání barier“;
  - „umožnění maximální dostupnosti služeb“.

Definice cílové skupiny nízkoprahových zařízení

V otázce na definování cílové skupiny nalézám o obou skupin respondentů zajímavou shodu. Základem, který je shodný u všech, je definování cílové skupiny věkem, lokalitou a náročnou životní situací. Všechna česká zařízení mají svou cílovou skupinu definovanou věkem, v rozmezí od 6 do 26 let, přičemž nejčastěji je horní věková hranice 19 až 20 let, 26 je to pouze u dvou českých zařízení a spodní hranice je nejčastěji od 6 let, dvakrát od 12, jednou od 13 a stejně tak od 14 let). Mezi slovenskými kluby byl jeden, který věkovou hranici nevedl cílové skupiny nevedl. Další dva se zaměřují na dospívající ve věku od 11 do 21 let

a zbývající dva od 6 do 19 let. Náročná životní situace je v dotazníku definována jako špatná sociální situace rodiny, rozvod rodičů,...). Naprostá většina dotázaných zařízení se nezaměřuje na členy extrémistických skupin, pouze dvě česká zařízení z obou skupin respondentů je uvedla u definice cílové skupiny. I v dalších charakteristikách se české i slovenské kluby shodují. Stejný počet (u českých zařízení se jedná o dvanáct zařízení a u slovenských o čtyři a pět) udávají u bodů týkajících se způsobu trávení volného času, kdy hovoříme o tom, že dávají přednost pasivnímu trávení volného času a mimo domov. Zájemci o službu, kteří se vyhýbají institucionalizované formě pomoci a péče jsou u respondentů na hraně, z českých zařízení je má v definici cílové skupiny uvedeno osm zařízení a ze slovenských čtyři. Vzhledem k tomu, že grafy obou skupin jsou velmi podobné, přikládám pro ilustraci pouze jeden.

Graf č. VI.: Charakteristika cílové skupiny českých nízkoprahových zařízení

Poskytované sociální služby v nízkoprahových zařízeních

Šestá otázka byla zaměřena na sociální rozměr nízkoprahových zařízení. Zjišťovala jsem, zda kluby sociální služby poskytují a případně které konkrétně (jejich bližší popis viz teoretická část kap. 3.2.3).

Jedno z českých zařízení sociální služby neposkytuje a ze slovenských všechna. Pět českých zařízení chápe samotný *nízkoprahový klub* jako sociální službu v souladu se zákonem o sociálních službách. V obou zemích pak nízkoprahová zařízení shodně poskytují nejčastěji *sociální poradenství*, v Čechách se jedná o osm respondentů a ze slovenských o čtyři. Jak již bylo řečeno, názvy výkonů se u jednotlivých zařízení liší. Nacházíme proto poradenství základní *sociální poradenství*, *pastorační poradenství* a jedno ze slovenských zařízení poskytuje dokonce *psychologické poradenství*. Česká zařízení jsou v oblasti poskytovaných

sociálních služeb poměrně jednotná a nabízejí širší nabídku než slovenská. Pět českých zařízení chápe *volnočasové aktivity* jako sociální službu. V tomto bodě by mohl hrát zkrslující roli fakt, že českých respondentů je více než slovenských. Šest zařízení uvedlo tzv. „přeposlání“, *poskytnutí kontaktu na návaznou instituci nebo výkon případové práce* (jinými slovy individuální práce). Pět českých klubů nabízí *krizovou intervenci/pomoc v krizi a situační intervenci*. Čtyři čeští respondenti uvedli jako další nabízenou sociální službu *kontaktní práci, doprovod k institucím a skupinovou práci*. Tři zařízení pak poskytují výkon *intervence ve prospěch klienta a práci s osobami blízkými*. Následující služby (výkony) se ve vrácených dotaznících vyskytují jednou: *sanace rodiny, pracovní výchovná činnost, socioterapeutické činnosti, pomoc při obstarávání osobních záležitostí, pobyt v zařízení, preventivní aktivity, mediace* a zvláště se mi originální a trefný název výkonu *dlouhodobé doprovázení klienta nějakým obdobím jeho života*.

Slovenská zařízení kromě poradenství poskytují *krizovou intervenci* (čtyři z pěti). Tři slovenští respondenti uvedli jako sociální službu *doprovázení*. Následující služby byly v dotaznících uvedeny jednou: *speciální výchovný program, logopedické poradenství a služby, práce se sociální sítí klienta, návazná péče, distribuce a kontaktní práce*.

Vybavení nízkoprahových zařízení

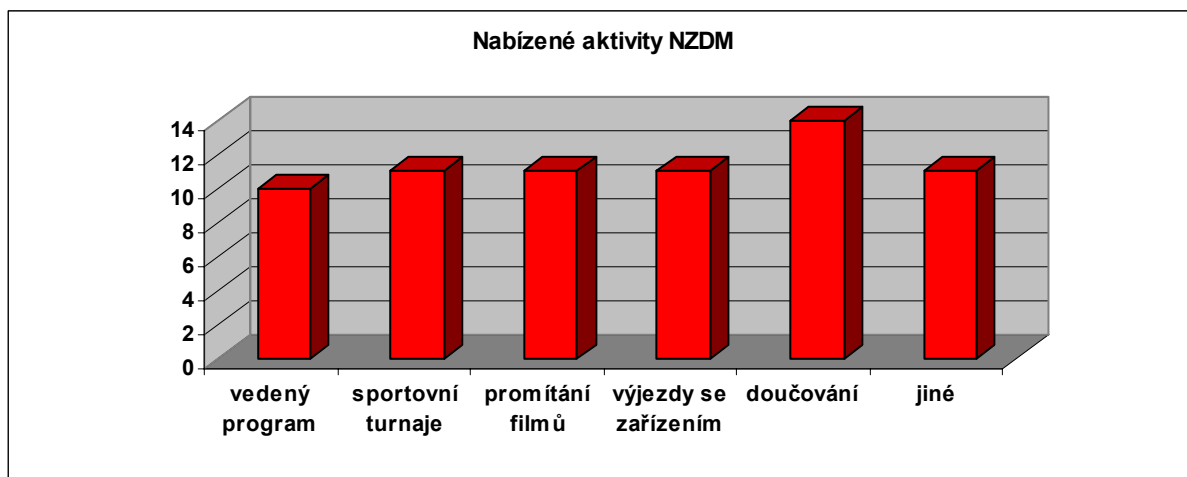
Otázku na vybavení klubů jsem vybrala spíše pro zajímavost. Její vyhodnocení předkládám proto pouze zkráceně. Všechna česká zařízení, která se zúčastnila výzkumu, fungují v několika místnostech, většina z nich má k dispozici kancelář nebo kancelářské zázemí pro administrativní práci pracovníků. Tři zařízení mají jednu místnost, která je většinou vybavena místem pro sezení, ping pongem, kulečnickem nebo stolním fotbálem; někde mají hudební nástroje. Tři zařízení mají dvě místnosti, jednu jako klubovnu, která je uzpůsobena dennímu provozu s návštěvníky klubu. Druhá místnost funguje buď jako dílna (s hrnčířským kruhem a pecí) nebo jako pohovorna, kam mohou pracovníci jít s klientem při individuální práci. U pohovorny bych se ráda chvíli zastavila. Domnívám se, že pro případovou práci je nezbytná, proto je velmi pozitivní, že ji má k dispozici sedm zařízení. Někde je vybavena ještě počítačem nebo je využívána k přípravě na vyučování. Nicméně i tak splňuje hlavní požadavek soukromí a klidu na individuální pohovor, když je potřeba. Čtyři místnosti mají tři zařízení. Vybavení klubu je většinou podobné nebo stejné. Překvapivé pro mě bylo jedno zařízení, kde mají posilovací stroje. Překvapivé v pozitivním slova smyslu, protože pokud zařízení volí vybavení podle potřeb klientů, je to jen dobře.

Tři slovenská zařízení mají k dispozici v pronájmu celý dům. Dvě nenapsaly jak zařízení blíže vypadá. V podstatě se dá říci, že každé zařízení má pohovnu a k tomu místnost jako klubovnu. Co se týká vybavení místností, je to stejné nebo velmi podobné těm českým.

Nabízené aktivity v nízkoprahových zařízeních

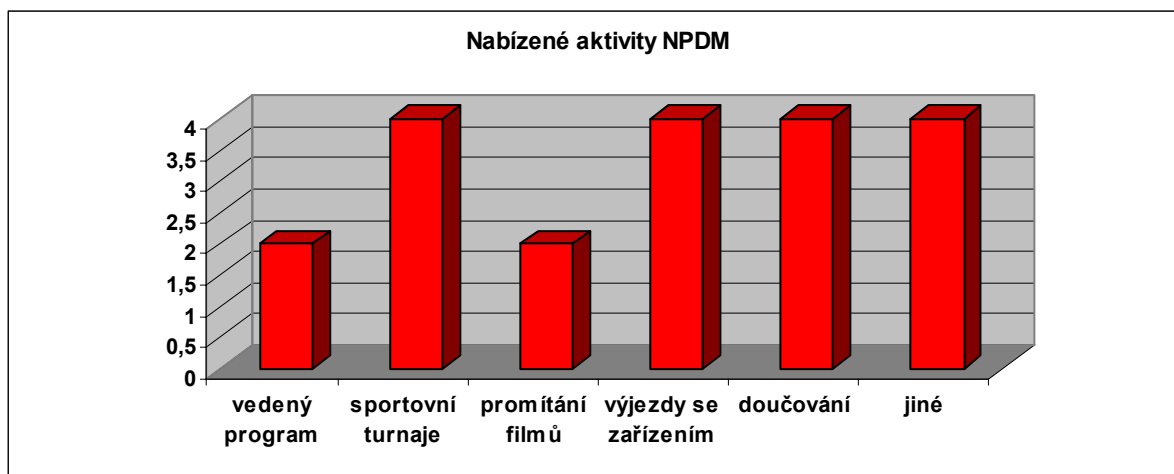
Přehled aktivit v nízkoprahových zařízeních doplňuje celkový dojem o těchto klubech pro děti a mládež. V konečném důsledku může podat důkaz o tom, že NZDM nejsou pouze místa, kde si pracovníci s dětmi hrají stolní fotbal a ping pong.

Česká NZDM nabízejí všechna přibližně stejné aktivity. Jak z následujícího grafu vyplývá, všech čtrnáct nabízí *doučování*, jedenáct respondentů dělá s klienty *sportovní turnaje*, *promítání filmů* a *vyjíždí s klienty na výjezdy* a deset potom vytváří pro klienty *pravidelný vedený program*. Jedenáct zařízení vybralo také možnost *jiné*. Kluby dále nabízejí: tři kluby pořádají pro klienty *přednášky nebo také besedy na různá témata (drogy, sexuální zneužívání, lidská práva, práce kurátora, aj.)*, *keramická dílna*, *výlety a jednorázové akce*, dvě zařízení uvádějí *aktivity dle potřeb klientů (oslavy narozenin, aj.)*, *pobyt v zařízení s vlastním programem a workshopy*.

Graf č. VII.: Aktivity nabízené nízkoprahovými kluby v České republice

Slovenská zařízení mají také nabídku aktivit téměř stejnou. Dvě ze zařízení, které se zúčastnily výzkumu, poskytují *pravidelný vedený program* a *promítání filmů*. Čtyři kluby pak pro své klienty pořádají *sportovní turnaje*, *výjezdy* a nabízejí také *doučování*. Čtyři kluby také vybraly možnost *jiné*. Doplnily ji následujícími aktivitami, pokaždé jinou: *komunitní akce na sídlišti*, *mezinárodní tábory*, *kurz anglického jazyka*, *kurz vaření* a *vedený program nepravidelný*.

Graf č. VIII.: Aktivity nabízené nízkoprahovými programy ve Slovenské republice

Pravidla pro pobyt v zařízení

Pravidla jsou podle mého názoru zásadním pracovním nástrojem kontaktní práce a skupinové práce v nízkoprahových programech. Klienti zpočátku vnímají pravidla jako omezující a znepríjemňující pobyt v zařízení, jako regulaci chování. Po čase však zjistí, že pravidla platí pro všechny stejně a umožňují tak nastolit rovnost všem, jak v jejich právech, tak povinnostech. Pravidla určují jasné podmínky, které musí klienti splnit, jestliže chtějí službu využít. Dávají vlastně v rámci společně dohodnutých hranic svobodu. Podporují rozvoj sebekontrolních mechanismů a zodpovědnosti vůči ostatním uživatelům služby. Pokud jsou pravidla popisné a srozumitelné podporují pozitivní chování a poskytují k němu návod. Funkční systém pravidel vytváří prevenci konfliktu a zároveň pomáhá vzniklé konflikty konstruktivně řešit. Smyslem pravidel je rovněž zabezpečení ochrany klientů a pracovníků v průběhu přítomnosti v zařízení. Ve vyhraněných situacích pomáhají chránit pracovníka³⁶.

Všechna zařízení, která se zúčastnila výzkumu, mají stanovená pravidla pro pobyt v zařízení. Každé má svou vlastní formulaci, některá jsou formulována negativně („*neničit vybavení klubu ani věci druhých*“), jiná zařízení naopak volí metodu pozitivní formulace ve smyslu co se v zařízení dělat má nebo smí („*dodržujeme čistotu a pořádek*“). Zajímavé je sledovat rozličné oslovování klientů, kdy některá zařízení píší pravidla jakoby pro klienty („*nikomu nevyhrožuj, nikoho nezastrašuj nebo jinak neurážej, buď tolerantní k ostatním*“), jiná je mají psaná pro všechny, kteří se v klubu pohybují tzn. i pro pracovníky („*nekrademe a nelžeme*“), další mají pravidla formulována jako výčet zákazů a příkazů („*mluvit sprostě*“ a

³⁶ Šandor, J.: Pravidlá. In: kolektív autorů: Nízkoprahové programy pre deti a mládež Úvod do problematiky. První vydání, nadace Intendo, Bratislava 2005, ISBN: 80-969348-0-5.

třeba „*uklízet po sobě*“). Osobně také mám pocit, že z formy pravidel, tedy způsobu, jak jsou stylizována, lze poznat vývojové stadium zařízení (nakolik je v zařízení stálá skupina klientů, se kterou mají pracovníci již bližší vztahy). Například, když zařízení má základní pravidla a k tomu seznam pravidel doplňkových, která jsou vyloženě specificky vytvořená pro dané zařízení, mnohdy až komicky přesně opisná nebo mají platnost pro jednu konkrétní věc („*v klubu nekuř, kouřit můžeš 50 metrů od klubu*“ nebo „*nezdržovat se na dvoře po zavíračce*“). Je čitelné, že pravidla vznikala na základě mnoha interakcí s klienty a nikoliv jako statická nařízení pracovníků klubu. Některá zařízení společně s pravidly poslalo i systém sankcí platný pro porušení pravidel a k tomu seznam práv klientů. Pravidla jsou v základech téměř shodné, doplňkové jsou právě ušitá na míru jednotlivých zařízení. Pro potřeby mé bakalářské práce jsem vytvořila seznam těch nejčastějších. Otázce pravidel se blíže věnuji, jelikož si myslím, že jejich existence a práce s nimi je pro kontaktní práci zásadní.

6.9.1 Česká republika

Nejčastěji se v pravidlech českých respondentů výzkumu objevuje pravidlo týkající se užívání návykových látek v klubu „*zákazu kouření a užívání návykových látek v zařízení*“ (zmíněno jedenáctkrát). Některá zařízení (uvedeno sedmkrát) mají speciální pravidlo, že se v klubu „*nesmí kouřit*“. Vypadá to, že kouření je pro klienty klubů (ačkoliv se často jedná o děti a mládež do 18 let) velmi důležitá činnost. Pravidla některých zařízení zcela přesně specifikují co všechno nelze dělat s tabákem v zařízení „*tabák – ve vnitřních prostorách klubu kouřit, ani manipulovat s ním (to je předávat jiným osobám, vyrábět tabákové výrobky – balit cigarety, cpát fajku apod.)*“ nebo je přímo v pravidlech napsáno, kde kouřit lze „*v klubu, jeho okolí ani na chodníku nekouříme*“. Ačkoliv nepatří k nejčastějším, nicméně souvisí s návykovými látkami, objevují se poměrně často (sedmkrát) i pravidla upravující donášení návykových látek do zařízení. Klienti nesmí drogy do klubu donášet a jedno zařízení má bližší popis „*ani o nich mezi sebou nemluvíme, nenavádíme k jejich užívání*“. Stejně tak bych se zařadila pravidlo (osmkrát) „zákaz vstupu pod vlivem návykových látek“. K tématu návykových látek řadím i pravidlo zakazující „kšeftování“ (zmíněno dvakrát).

Další stejně důležité pravidlo (zmíněno rovněž jedenáctkrát) zdá se být zákaz jakékoliv agrese v klubu. Klienti se mají „*nechovat agresivně, konflikty řeš s chladnou hlavou a bez násilí. Pracovník klubu Ti rád pomůže při řešení*“. Pozitivní formulace tohoto pravidla je pak „*chovat se slušně*“. Návštěvníci klubu v některých zařízeních nesmějí „*mluvit sprostě*“.

Pravidlo, které se objevuje také velmi často (devětkrát), se týká neničení vybavení klubu ani majetku druhých. Některá zařízení (objevilo se to v dotaznících čtyřikrát) mají v pravidlech také zákaz krádeží, například „*nekrad' vybavení a zařízení CP ani nikomu z ostatních návštěvníků*“. Klienti některých zařízení nesmějí podle pravidel vynášet vybavení mimo prostor klubu („*bez dovolení si nebereme pomůcky, neodnášíme je z klubu*“).

Některá zařízení mají pravidly upraven i úklid v prostorách klubu³⁷ (například „*uklízet po sobě*“ nebo „*dodržujeme pořádek a čistotu*“).

S agresí souvisí také pravidlo upravující zákaz jakékoliv diskriminace nebo šikany. Velmi zásadní pravidlo (zmněno devětkrát), které je podle mého vhodným prostředkem k řešení vyhrocených situací a zajištění bezpečného prostoru pro ostatní klienty klubu. Moc mne zaujala nenásilná a domnívám se, že velmi přijímající formulace „*máš právo myslet si a věřit čemu chceš. Nesmíš to však použít k útoku na druhé, k jejich ponižování nebo zesměšnění. V klubu je nepřipustná jakákoliv forma násilí – fyzická i slovní, nucení poslouchat přival neslušných slov nevyjímaje.*“ Pozitivní formulace tohoto pravidla je následující „*chovat se ohleduplně a respektovat ostatní*“ nebo „*chovat se hezky, nenadáváme si, nikomu neubližujeme*“.

Návštěvníci českých zařízení také nesmějí nosit zbraně ani jiné nebezpečné předměty („*nebezpečné předměty nech doma*“ nebo „*do klubu nechodíme se žádnou zbraní*“). V pravidlech je má uvedeno šest zařízení.

Stejně tak šest zařízení má v pravidlech upraveno provozování sexuálních aktivit, které jsou ve většině klubů zakázáno. Některá zařízení mají přesně popsáno, co klienti nemohou: „*objímání, líbání a podobné aktivity patří do soukromí nebo do klubu*“.

Trochu mě překvapilo, že pouze pět zařízení uvádějí v systému svých pravidel pravidlo týkající se respektu k rozhodnutím vedoucích³⁸ (například „*posloucháme pokyny vedoucích*“).

Pravidla, která se objevila jednou a mohla by mít obecný charakter, byla například mohla být následující:

---

³⁷ K čemuž mohu přidat vlastní zkušenost, kdy jsme poměrně těžce vymáhali na klientech pomoc s úklidem a byla to pokaždé těžká práce. Možná, že mít toto formulováno v pravidlech, je jistá cesta.

³⁸ Překvapilo mě to z toho důvodu, že má osobní zkušenost je taková, že toto pravidlo bylo to poslední, které ukončilo spory s klienty nad nekonečnými debatami o mnohdy zbytečných věcech. I když jsme v pracovním týmu nejednou diskutovali o tom, že se klientům může zdát poněkud despotické ze strany vedoucích. Osobně si myslím, že tento prostředek je nutný vzhledem k tomu, že prostor klubu je přeci jen pracovníků.

-, „dbát na bezpečnost svou i druhých“,

-, „nehrát hry o peníze“.

6.9.2 Slovenská republika

Pravidel ze slovenských klubů bude mnohem méně, vzhledem k počtu vrácených dotazníků. Jejich formulace je také mnohem stručnější. Jedno ze zařízení má pravidla formulována rovnou jako souvětí, v němž první věta je pravidlo a druhá věta je rovnou sankce následující po porušení daného pravidla („*neber naše věci, nekrad' je, použij je v klubu, jinak voláme policii*“). Nicméně základní pravidla jsou stejná.

Základní pravidlo, nejčastěji zmiňované (čtyřikrát) se týká zákazu násilí („*zákaz fyzického a psychického násilí*“ nebo jednoduše řečeno zákaz „*ubližování*“). Stejně tak čtyřikrát se objevilo pravidlo zaměřené na zákaz zbraní (například „*nesmí nosit do klubu zbraně*“).

Stejně tak čtyřikrát se v systému slovenských pravidel objevuje téma návykových látek. Objevuje se tam jako „*zákaz nošení drog do klubu*“ nebo dokonce jako zákaz „*daelování*“ (ve smyslu distribuce návykových látek). Dvakrát se v dotazníku objevilo zákaz chození do klubu pod vlivem drog do klubu. Speciální pravidlo opět existuje pro kouření, které má zákaz. Jednou pravidlo „*nekšeftuj*“.

Další pravidla se objevila dvakrát:

- zákaz her o peníze,
- zákaz sexu,
- zákaz vulgarizmů a společně s tím „*nenadávej, použij slušná slova*“,
- zákaz poškozování majetku klubu.

Osobně mě velmi překvapilo, že se dvakrát objevilo pravidlo zakazující manipulaci s ohněm v zařízení.

Kromě výše zmíněných se objevuje také „*respektovat ostatní*“, „*neber naše věci*“ nebo „*nepiš po stěnách a dveřích*“.

Motto nízkoprahových zařízení

Tato otázka byla zaměřena na to, jak se samotná zařízení definují. Snažila jsem se vytvořit tři jednoduchá tvrzení, která by jednoduše charakterizovala tři typy zařízení. První

tvrzení („*Jsmo organizace poskytující v první řadě volnočasové aktivity pro děti a mládež.*““) mělo být typické pro instituci, která se zaměřuje hlavně na pedagogiku volného času. Jejím cílem by bylo poskytnout dětem a mládeži hlavně volnočasové aktivity, v podobě pravidelných zájmových programů. Principy práce by byly spíše výchovně pedagogické a sociální služby nebo techniky sociální práce by se v takové zařízení nevyskytovaly vůbec. Druhé tvrzení („*Naše práce s klienty směřuje od nabídky volnočasových aktivit k individuálním práci s klientem na jeho osobních cílech.*““) s ohledem na teoretickou část mé práce již samo o sobě vypovídá o tom, že je myšleno zařízení vycházející z principů nízkoprahovosti. Zařízení, které se snaží prostřednictvím nabídky volnočasových aktivit navázat se zájemcem o službu kontakt a rozvinout jej ve vztah založený na vzájemné důvěře. Na základě vztahu pak pracovat s uživatelem služby na jeho osobní zakázce. Takové zařízení pak nabízí kromě volnočasových aktivit také balíček služeb zaměřených na pomoc a podporu svých uživatelů v obtížné životní situaci. Třetí tvrzení („*Naším cílem je poskytovat sociální služby dětem a mládeži.*““) by pak charakterizovalo zařízení založené vyloženě na sociální práci s dětmi a mládeží. Pravděpodobně by mělo i specificky definovanou cílovou skupinu, které by nabízelo hlavně sociální služby.

Z českých respondentů jedenáct vybralo tvrzení druhé. Dvě zařízení se vnímá jako ryze sociální službu a jedno jako zařízení poskytující hlavně volnočasové aktivity.

Oproti tomu všech pět slovenských zařízení samo sebe definuje jako zařízení, které svou práci směřuje od volnočasových aktivit k práci na individuální zakázce klienta.

Aktuální potíže nízkoprahových zařízení

Poslední otázka je kvalitativní a zajímá se o aktuální situaci nízkoprahových zařízení v dané zemi. Do dotazníku jsem ji zařadila, protože jsem chtěla zjistit, co nízkoprahová zařízení zažívají aktuálně jako obor, když to tak mohu říci. Vnímám ji jako příležitost nahlédnout ke každému zařízení jaksi osobně. Jelikož otázky zaměřené na metodické zázemí mohou být zavádějící ve chvíli, kdy existuje Pojmosloví nebo standardy kvality. Většina zařízení je proto může mít formulovány přibližně stejně. Zatímco otázka na to, co zařízení aktuálně řeší, jako potíže obrací pozornost k nim samotným.

Přestože vrácený počet dotazníků rozhodně není vypovídající o všech klubech, nicméně i tak se v odpovědích obou zemí dají najít výrazné podobnosti, které tvoří šest skupin potíží. Obtíže jsou podobně jako cíle NZDM (v kapitole 6.4) formulovány buď zcela obecně (finanční nejistota) a jejich řešení pak podle mého názoru souvisí s prací všech zařízení a

pracovníků jako oboru NZDM. Další jsou pak konkrétní a souvisejí s konkrétními zařízeními nebo aktuálním stavem vývoje daného zařízení („*děti si neváží vybavení klubu*“). Skupiny jsou kupodivu stejné v obou zemích, pro přehlednost výsledky uvádím rozděleně ve dvou kapitolách.

6.11.1 Česká republika

První skupinu jsem nazvala pracovně *finance* – spadají sem potíže týkající se jak nedostatku financí, tak „*nedostatečné finanční ohodnocení*“ (sem jsem zařadila také obtíž spojená s financemi, jejichž nedostatek způsobuje „*špatnou dostupnost odborníků*“), dále také „*finanční nejistota*“ (vyplývá pravděpodobně ze současné změny financování služeb sociální péče, kdy mnoho zařízení získalo méně peněz, než o kolik si v projektech zažádalo). Potíže s financemi uvedlo v různých formulacích dvanáct zařízení.

Druhou skupinou by pak byla skupina *personální záležitosti* – nejčastější potíže zažívají česká nízkoprahová zařízení s „*častými změnami v pracovním týmu*“ („*fluktuace pracovníků*“). Dalším problémem je „*nedostatek pracovníků s odpovídajícím vzděláním*“³⁹, dále jeden klub uvádí „*málo pracovníků pro přímou práci (-chybí terénní pracovníci)*“. Další obtíže, které vznikly pravděpodobně s příchodem nového zákona o sociálních službách, který klade poměrně vysoké nároky na vzdělání pracovníků v NZDM – „*nároky na vzdělání pracovníků*“. Další problémy, které jsem zařadila do skupiny personálních záležitostí by byly ty, které jsou záležitostí jednotlivých zařízení: „*špatná komunikace pracovního týmu*“ a „*PR pracovník*“. Potíže jakýmkoliv způsobem související s personálem uvedlo 13 zařízení.

Další skupinou jsou *provozní obtíže*. Podle mého názoru do této skupiny patří i obtíže spojené s aktuálním stavem vývoje daného zařízení („*PR pracovník*“, „*přílišná volnost klientů*“, „*malá spolupráce s rodinami uživatelů*“, „*velký počet uživatelů*“ a „*nedostatek zkušeností z důvodu krátké praxe*“), tři další zařízení hovoří o velké „*administrativní zátěži pracovníků*“ v přímé práci s klienty⁴⁰. Provozní obtíže aktuálně zažívá deset zařízení.

---

³⁹ Tuto potíž jsme v zařízení, kde jsem pracovala, zažívali pokaždé, když jsme hledali nového kolegu. Byli jsme poměrně stabilní tým, nicméně pokaždé, když jsme hledali nového spolupracovníka, hlásily se převážně ženy, které jsme odmítali. Po nějakém čase jsme totiž zjistili, že je třeba, aby na klubu byl alespoň jeden pracovník mužského pohlaví. A těch je v tomto oboru bohužel málo.

⁴⁰ Domnívám se, že tento problém souvisí s nedodělanou metodikou. Jak již bylo řečeno na začátku teoretické části, každé zařízení si se standardy kvality poradilo po svém, což pro některé znamenalo velký nárůst administrativy spojené s výkaznictvím jednotlivých výkonů či popisu práce na klubu.

Čtvrtou skupinou jsou obtíže spojené s *pohledem veřejnosti na NZDM*. Zařízení vyjadřují svou nespokojenost s tím, „*jak jsou vnímáni širokou veřejností (ne příliš pozitivně)*“ a dále „*zpochybnování sociální role NZDM*“. O těchto obtížích hovoří dvě zařízení.

Předposlední skupinou jsou obtíže vyplývající ze stavu *oboru NZDM*. Jeden klub hovoří o problémech způsobených „*nedodělanou metodikou NZDM*“. S tím souvisí také další stížnost „*nedostatečná nabídka specializovaných kurzů pro práci v NZDM*“. Další zařízení má potíže se „*špatnou spoluprací s obdobným zařízením v dané lokalitě*“. Podobné obtíže mají tři respondenti z České republiky.

Poslední skupinou je *nejistota prostoru*, kterou aktuálně zažívají dvě zařízení, která se zúčastnila mého výzkumu.

6.11.2 Slovenská republika

Stejnou strukturu vyhodnocení mají i respondenti ze Slovenské republiky. I když z důvodu malého počtu odpovědí netvoří skupiny, nýbrž jednotlivé skupiny reprezentuje většinou jeden příklad.

Nejčastěji, stejně jako v České republice, zažívají slovenské kluby potíže spojené s *financemi*. Obecně tuto skupinu lze charakterizovat formulací „*nedostatečné finanční zabezpečení*“. Konkrétně pak dvě zařízení hovoří o „*získávání finančních prostředků*“. Další pak o „*náročném vícezdrojovém financování*“. Potíže s financemi zmiňuje všech pět zařízení.

Jedno zařízení se má potíže s „*nedostatkem personálu*“.

S *prostorem* mají aktuálně potíže dvě slovenská zařízení. Jedno zařízení uvedlo, že právě řeší „*malý prostor klubu*“ a druhé vyjádřilo „*strach o pronájem prostoru*“.

Jedno zařízení se zmiňuje o „*nepochopení ze strany veřejnosti*“.

Další zařízení hovoří o „*nedostatečné komunikaci mezi zainteresovanými stranami*“, což může být potíž jak v rámci oboru, tak i otázka práce v rámci institucí nabízených služeb pro děti a mládež.

Projevem určitého vývojového stadia konkrétního zařízení je pravděpodobně formulace „*vztahy s dětmi a mládeží jdou často jen po povrchu, nejdou do hloubky a dlouho trvá, než se ledy prolomí*“.

Závěr

Teoretická část představuje nízkoprahové služby pro děti a mládež v České republice a na Slovensku tak, jak se prezentují široké veřejnosti v dostupných zdrojích (odborné publikace, články a internetové portály). Původní cíl praktické části byl zjistit, zda zahraniční zařízení pro děti a mládež jsou zaměřena také směrem ke sociální službě nebo je jejich práce spíše vedena sociálně pedagogickým směrem. Vzhledem k neúspěchu v oblasti navázání kontaktu se zařízeními ve Velké Británii a Německu, jsem původní záměr byla nucena změnit. Nakonec jsem se v práci zaměřila na srovnání nízkoprahových zařízení v České republice a na Slovensku.

Výsledky mého malého výzkumu jsou poněkud zkresleny počtem respondentů, který rozhodně nelze považovat za reprezentativní.

Ukázalo se, že nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou dosud poměrně neprozkoumaným územím. Prostřednictvím krátkého dotazníku byly v praktické části nastíněny základní oblasti práce a zkoumání v nízkoprahových zařízeních: cíle, cílová skupina, nabízené sociální služby a jak ji jednotlivá zařízení chápou, nabízené aktivity, nastavená pravidla pro pobyt v zařízeních a konečně samotná zařízení vyjádřila své aktuální potíže ve své práci. Domnívám se, že každá z představených oblastí je vhodná k bližšímu prozkoumání.

Do výzkumu se zařadily převážně zařízení z menších měst a s kratší praxí, i přesto, že jsem oslovila i zařízení, která mají v oboru již dlouhou tradici.

Při samotném srovnání nízkoprahových zařízení lze konstatovat následující výsledky:

- Česká nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou v české legislativě (Zákon o sociálních službách) ustavena jako sociální služba. Zatímco slovenská nízkoprahová zařízení pre deti a mládež své místo ve slovenských zákonech teprve hledají.
- Slovenská zařízení v současné době svou metodiku vytvářejí. Převážně vycházejí z českého Pojmosloví a standardů kvality sociální služby NZDM.
- Česká nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou zřizována převážně neziskovými organizacemi a částečně charitami. Slovenská zařízení, která se zúčastnila výzkumu, byla všechna zřízena neziskovými organizacemi (konkrétně se jednalo o občanská sdružení).

- Finanční zdroje získávají zařízení z obou zemí přibližně stejným způsobem. Nejčastější formou jsou granty. Dále jsou v České republice zdroje EU sociální fondy a na Slovensku jsou to jiné zdroje (samospráva a sponzoring).
- Základními cíli českých NZDM je poskytnout bezpečný prostor dětem a mládeži pro trávení volného času, poskytování sociálních služeb, snaha o změnu životního stylu dětí a mládeže, preventivní aktivity, snižují negativní dopady nepříznivé sociální situace svých klientů. Slovenská zařízení mají stejné cíle jako česká.
- Cílová skupina nízkoprahových zařízení je v obou zemích shodná. Základem definice je vždy věk (6-26 let) a lokalita, kde klienti bydlí. Dalšími charakteristikami jsou náročná životní situace, klienti dávají přednost pasivnímu trávení volného času a volný čas tráví převážně mimo domov. Zájemci o službu se vyhýbají institucionalizované formě pomoci a péče. Zařízení se nezaměřují na členy extremistických skupin.
- Sociální služby nabízejí nízkoprahová zařízení pro děti a mládež v obou zemích. V České republice se konkrétně jedná o služby: sociální poradenství, volnočasové aktivity, krizová intervence/pomoc v krizi a sociální intervence. Slovenská zařízení uvádějí nejčastěji krizovou intervenci, doprovázení.
- Vybavení samotných zařízení je také v obou zemích stejné. Zúčastnění respondenti se liší jen v tom, že slovenská zařízení mají převážně k dispozici v pronájmu dům.
- Nízkoprahová zařízení v obou zemích nabízejí svým klientům v podstatě shodné aktivity. Všechna česká zařízení poskytují doučování, většina sportovní turnaje, promítání filmů a jezdí s klienty na výjezdy. Mezi slovenskými zařízeními se objevují i taková, která nabízejí klientům výjezdy do zahraničí (mezinárodní tábory) nebo komunitní akce.
- Všechna zařízení, která se zúčastnila výzkumu, mají stanovena pravidla pro pobyt v zařízení. Základní, která se objevila v obou zemích upravují vše kolem návykových látek (zákaz pobytu v zařízení, zákaz jejich užívání v zařízení nebo manipulace s nimi), dále zákaz agresivního chování v klubu (s tím souvisí i šikana či jakákoliv diskriminace), klienti mají dále stanoveno pravidlo pro úklid v zařízení a ohleduplnost k vybavení klubu, základní pravidlo je také stanoveno pro respektování vedoucích a jejich rozhodnutí. Slovenská zařízení mají k výše zmíněným pravidlům dvakrát zmíněn zákaz manipulace s ohněm v zařízení.

- Všechna slovenská zařízení sama sebe vnímají jako zařízení, která se zaměřují poskytování volnočasových aktivit, které vnímají jako prostředek k navázání kontaktu s klienty. Zatímco česká zařízení nejsou v toto bodu tolik jednotná. Objevilo se i jedno zařízení, které se vnímá jako poskytující ryze sociální služby a dvě, která se zaměřují na poskytování volnočasových aktivit.
- Nízkoprahová zařízení v obou zemích zažívají aktuálně velmi podobné potíže. Konkrétně se jedná o oblasti financí (nedostatek, obtížné získávání financí nebo nedostatek financí na zaplacení kompetentních pracovníků), personální záležitosti (nedostatek kvalifikovaných pracovníků, neshody v týmu), provozní obtíže (spojené s aktuálním vývojem daného zařízení), nejasný pohled veřejnosti na nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, situace v oboru nízkoprahových zařízení a konečně nejistota prostoru, kde zařízení fungují.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

- Antologie textů České asociace streetwork *Kontaktní práce*. 1 vydání. Publikováno v roce 2007 v rámci projektu „Profesní vzdělávání pracovníků a odborníků v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež (NZDM) a streetwork (SW) sdružených v ČAS“.
- Jedlička, R., et al.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1 vydání, Praha, Themis 2004. ISBN 80-7312-038-0.
- Klenovský, L.: *Jak se daří myšlence nízkoprahových center na Slovensku?*. In: *Éthum* 33/2002, Praha 2002.
- Matoušek, O.: *Slovník sociální práce*. 1 vydání, Praha, Portál 2003.
- Svoboda, M.: *Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež*. České Budějovice, 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce: Kaplánek, M.
- Šandor, J.: *Pravidlá*. In: Kolektiv autorů, *Nízkoprahové programy pre deti a mládež Úvod do problematiky*. 1 vydání. Bratislava, Nadace Intendo 2005. ISBN: 80-969348-0-5.
- Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách.

Elektronické dokumenty:

- Čechlovský, J.: *Kořeny vzniku NZDM v České republice* [online]. Praha: streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních, 31.10. 2006 [cit. 11.11. 2007]. Dostupné na:
http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=703.
- Pracovní skupina pro dodefinování NZDM – pracovní orgán České asociace streetwork sdružující nízkoprahové sociální služby (ČAS): *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [online]. Praha: streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních, 18.9. 2006 [cit. 11.11. 2007]. Dostupné na:
<http://www.streetwork.cz/images/download/pojmoslovi-nzdm-posledni-verze.doc>.
- *Procedurálny štandard* [online]. Bratislava: npdm.ziskaj.sk, oborový portál nízkoprahových programech pro děti a mládež, 25.2. 2007 [cit. 21.3. 2008]. Dostupné na:
<http://npdm.ziskaj.info/dokumenty/standard/proceduralny-25.2.doc>.

- Řehouňková, K.: *Výzkum: Místo nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v systému volnočasových aktivit* [online]. Praha: streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních, 5.3. 2007 [cit. 30.10. 2007]. Dostupné na: http://www.streetwork.cz/images/download/rehounkova_volny_cas.pdf.
- *Štandard ponuky* [online]. Bratislava: npdm.ziskaj.sk, oborový portál nízkoprahových programech pro děti a mládež, 6.11. 2007 [cit. 4.2. 2008]. Dostupné na: <http://npdm.ziskaj.info/dokumenty/standard/standardponuky-6.11.doc>.

Nepublikované zdroje:

- Herzog, A.: *Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež – vhléd do teorie a praxe*. Materiály ke kurzu, Kurz pro začínající pracovníky, JPD3, ČAS. Použito 20.-22.1. 2006.
- Herzog, A.: *Orientační typologie nízkoprahových zařízení aneb povrchní popis běžných nízkoprahových programů*. Materiály ke kurzu, Kurz pro začínající pracovníky, JPD3, ČAS. Použito 20.-22.1. 2006.
- Herzog, A., Zahradník, M.: *Systematická práce s mládeží ve výchovných situacích*. Materiály ke kurzu, Kurz pro začínající pracovníky, JPD3, ČAS.

Seznam příloh

Příloha I: Etický kodex České asociace streetwork.....	61-63
Příloha II: Dotazník.....	64-65
Příloha III: Průvodní e-mail k dotazníku.....	66

Příloha I: Etický kodex České asociace streetwork sdružující nízkoprahové sociální služby

---

Etický kodex pro nízkoprahové sociální služby (terénní programy, kontaktní centra a nízkoprahová zařízení pro děti a mládež) vychází z etického kodexu sociálních pracovníků, se zaměřením na sociální pracovníky KC, NZDM a pracovníky terénních programů (dále jen sociální pracovník).

Jedná se o obecný dokument, který je závazným pro všechny individuální a skupinové členy ČAS.

1. Etické zásady obecně

- 1.1 Nízkoprahové sociální služby jsou založeny na hodnotách demokracie a lidských práv, které jsou vyjádřeny v Listině základních práv a svobod. Dále se řídí zákony České republiky .
- 1.2 Sociální pracovník ctí jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, mateřský jazyk, věk, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti.
- 1.3 Mezi základní hodnoty řadíme práva jedinců na soukromí, důvěrnost, sebeurčení a autonomii. Tyto principy se uplatňují v profesním přístupu pracovníků.
- 1.4 Právo každého jedince na seberealizaci v rámci programu je nezpochybnitelné, pokud nedochází k omezení takového práva u druhých osob.
- 1.5 Zařízení usiluje o vysokou odbornou úroveň, přičemž poskytuje pouze takové služby, které naplňují standardy vztahující se k nízkoprahovým sociálním službám.
- 1.6 Nezbytnou podmínkou etického přístupu je dobrá vůle pomáhat na základě znalostí, dovedností a zkušeností jednotlivcům, skupinám a komunitám při jejich rozvoji a při řešení konfliktů se společností.
- 1.7 Profesní odpovědnost (v rámci pracovně právního vztahu) má prioritu před osobními zájmy.

2. Etické zásady ve vztahu ke klientům

- 2.1 Pracovník respektuje uživatele služeb jako partnera se všemi právy a povinnostmi, včetně zodpovědnosti za svůj život.
- 2.2 Pracovník jedná tak, aby nebyla poškozována důstojnost a lidská práva uživatelů služeb.
- 2.3 Pracovník přistupuje se stejným úsilím a bez jakékoliv formy diskriminace ke všem uživatelům služeb.
- 2.4 Pracovník shromažďuje pouze informace nezbytně nutné pro poskytování služeb. Chrání klientova práva na soukromí a důvěrnost jeho sdělení. Je povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, které se vztahují k uživatelům služeb.
- 2.5 Pracovník předchází závislosti uživatele na službě.

3. Etické zásady ve vztahu k zaměstnavateli

- 3.1 Pracovník plní odpovědně povinnosti vyplývající ze závazků k svému zaměstnavateli.
- 3.2 Pracovník se podílí na vytváření prostředí, které umožňuje naplňování zásad tohoto kodexu.
- 3.3 Pracovník se podílí na ovlivňování pracovních postupů s ohledem na co nejvyšší úroveň služeb.

4. Etické zásady kolegiality

- 4.1 Pracovník respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů a ostatních odborných pracovníků. Vyhledává a rozšiřuje spolupráci s nimi a tím zvyšuje kvalitu poskytované služby.
- 4.2 Pracovník respektuje rozdíly v názorech a praktické činnosti kolegů a ostatních odborníků. Přípomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě a vhodným způsobem.

5. Etické zásady odbornosti a povolání

- 5.1 Pracovník dbá na udržování a zvyšování profesní prestiže. Upozorňuje vhodným způsobem na prokazatelně nekvalitní a neodborné poskytování služeb.
- 5.2 Pracovník se usiluje o zvyšování odborné úrovně své práce a celoživotní prohlubování kvalifikace.
- 5.3 Pracovník si je vědom profesních hranic.

6. Řešení etických otázek

- 6.1 Pracovník reflektuje etické otázky spojené s výkonem profese. Usiluje o jejich řešení za využití standardních prostředků. Závažné etické otázky postupuje k řešení v rámci externí supervize. Každý člen týmu má mít možnost diskutovat a analyzovat tyto problémy ve spolupráci se všemi stranami, kterých se problém týká.

Tato verze etického kodexu byla zpracována v průběhu roku 2005.

Příloha II: Dotazník

Vážení,

následující dotazník je zaměřen na praxi ve vašem zařízení pro děti mládež. Ujistuji vás, že veškeré informace uvedené v dotazníku budou použity pouze pro studijní účely – dokončení praktické části mé bakalářské práce. Dotazník lze vyplnit elektronickou formou vepisováním do prázdných políček tabulky nebo označením nejlépe vyhovující možnosti (u správné možnosti vepište do políčka X, případně dopište vám vyhovující odpověď). Děkuji mnohokrát za pomoc!

S pozdravem

Eliška Večerková

Název instituce:	
Adresa:	
Telefon/fax:	
Webové stránky:	

1) Kdo je zřizovatel vaší organizace?			
a) stát	b) obec	c) nezisková organizace	d) charita
e) jiné:			
2) Jaké jsou zdroje financování vaší organizace?			
a) granty	b) příspěvky klientů	c) EU sociální fondy	d) vlastní výdělečná činnost
e) jiné:			
3) Označte prosím, které profese jsou ve vaší organizaci zastoupeny:			
a) psycholog	b) sociální pracovník	c) sociální pedagog	d) speciální pedagog
e) jiné:			
4) Stručně prosím napište 3 základní cíle vaší organizace:			
a)			
b)			
c)			
5) Označte (případně doplňte vyhovující možnost) jak je definována cílová skupina vaší organizace:			
a) věk		b) lokalita	
c) členství v extrémní skupině (skinheads, rowdies, hooligans,...)			
d) náročná životní situace (špatná sociální situace rodiny, rozvod rodičů,...)			

e) vyhýbají se standardním formám institucionalizované pomoci a péče				
f) dávají přednost pasivnímu trávení volného času				
g) dávají přednost trávení volného času mimo domov				
6) Poskytujete ve vašem zařízení sociální služby?				
a) ano (stručně prosím napište níže jaké)			b) ne	
Poskytované sociální služby:				
7) Stručně prosím popište vybavení vašeho zařízení:				
8) Označte prosím, které z následujících aktivit může klient ve vašem zařízení využívat				
a) pravidelný vedený program	b) sportovní turnaje	c) promítání filmů	d) výjezdy se zařízením	e) doučování
f) jiné:				
9) Existují ve vašem zařízení pravidla pro pobyt?				
a) ano (popište je prosím níže)			b) ne	
Pravidla pro pobyt ve vašem zařízení:				
10) Vyberte prosím tvrzení, které podle vás nejlépe vystihuje vaši organizaci:				
„Jsme organizace poskytující v prvé řadě volnočasové aktivity pro děti a mládež.“				
„Naše práce s klienty směřuje od nabídky volnočasových aktivit k individuální práci s klientem na jeho osobních cílech.“				
„Naším cílem je poskytovat sociální služby dětem a mládeži.“				
11) Napište prosím 3 věci, které vám vaši práci ztěžují a chtěli byste je změnit, případně stručně popište jak:				

Příloha III: Průvodní e-mail k dotazníku

V Praze, 1. února 2008

Vážení,

obracím se na vás s prosbou o vyplnění krátkého dotazníku o vašem zařízení.

Jsem studentkou třetího ročníku oboru Sociální pedagogika na Husitsko teologické fakultě Karlovy univerzity. V letošním roce píši bakalářskou práci na téma: „Srovnání českých nízkoprahových zařízení pro děti a mládež se zařízeními podobného typu ve vybraných evropských zemích“ (konkrétně se zaměřuji na zařízení v Německu, Velká Británii a na Slovensku).

Ráda bych vás touto formou poprosila o pomoc s praktickou částí mé bakalářské práce. Cílem šetření je porovnat základní koncepce jednotlivých zařízení pro děti a mládež, důraz je kladen na skutečně užívanou praxi v zařízeních. V příloze vám zasílám krátký dotazník a prosím vás o jeho vyplnění a zaslání obratem zpět na e-mailovou adresu: elizabetik@seznam.cz. Dotazník lze rychle vyplnit elektronicky. Informace o vašem zařízení jsou zásadní pro dokončení mé práce. Zároveň vás ujišťuji, že veškerá data uvedená v dotazníku budou použita pouze pro dokončení mého šetření.

Děkuji mnohokrát za pomoc. V případě vašeho zájmu, vám následně mohu zaslat vyhodnocení šetření.

S pozdravem a přáním pěkného dne

Eliška Večerková

Summary

Srovnání českých nízkoprahových programů pro děti a mládež s nízkoprahovými programy pre deti a mládež na Slovensku

Comparison of Czech youth clubs with Slovakian youth clubs

Eliška Večerková

The theoretical part introduces low threshold services for children and teenagers in the Czech Republic and Slovakia. They are introduced in such a way as they are presented to the general public in accessible sources (scholarly publications, magazine articles and internet portals). The original aim of the practical part was to find out if foreign institutions for children and teenagers focused on social services, such as in our country, or if the direction of their work was social-educational. Since I failed to contact institutions in Great Britain and Germany, I had to change the original aim of the work. Eventually I decided to focus on comparison of low-threshold institutions in the Czech Republic and in Slovakia. The results of my small-scale research are a little misrepresented due to a small number of people being involved in the research. The number of people cannot be taken as representative. I found out that there has not been done much research into low- threshold institutions for children and teenagers. By means of my short questionnaire there were outlined basic areas of work and research of low- threshold institutions. In the practical part I looked at: aims, target group, social services provided and how they are viewed by particular institutions, activities provided, rules given for a stay in such institutions and finally current problems the institutions face. I think that each of the areas introduced is suitable for further research. The majority of the institutions that were involved in the research were based in small towns and they did not have a long tradition, even though I asked institutions with a long tradition in the field for co-operation.